

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
KATEDRA ÚČETNICTVÍ A FINANCÍ

Studijní program: 6208 N Ekonomika a management
Studijní obor: Účetnictví a finanční řízení podniku

**Vývoj a užití směnky jako platebního prostředku v České republice a v
zahraničí**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Ing. Růžena Víšková, Ph.D.

Autor:
Bc. Vít Hampl

2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci „Vývoj a užití směnky jako platebního prostředku v České republice a v zahraničí“ vypracoval samostatně na základě vlastních zjištění a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

České Budějovice, duben 2006

Děkuji Ing. Růženě Víškové, Ph.D., vedoucí diplomové práce za cenné rady a připomínky, které mi při vypracování této práce poskytla.

ABSTRAKT

Předmětem diplomové práce je zpracování studie „Vývoj a užití směnky jako platebního prostředku v České republice a v zahraničí“.

Úvodní část diplomové práce obsahuje shrnutí základních charakteristik směnek, jejich vzniku, historického vývoje a vývoje právní úpravy směnečné. V této části diplomové práce jsou také uvedeny praktické dopady jednotného ženevského práva. Dále je v této části provedena klasifikace jednotlivých druhů směnek a jejich využití a je zde také charakterizován vznik, zánik a změna směnečných práv a závazků.

Ve stěžejní části diplomové práce je provedena komparace českého, mezinárodního a anglo-amerického práva směnečného. Jednotlivé normy, které jsou charakteristické pro výše uvedené právní systémy, byly porovnávány nejen z hlediska obsahu, ale i z hlediska jejich struktury a terminologie. V návaznosti na specifika těchto rozdílných systémů byla dále v této stěžejní části diplomové práce provedena komparace národních směnečných úprav významných evropských a asijských ekonomik. Při komparaci národních úprav byl kladen důraz především na praktické dopady odlišných ustanovení nejen samotného směnečného práva, ale také předpisů na ochranu spotřebitele, měnových předpisů a postupů týkajících se uplatňování škod vzniklých při směnečných operacích.

KLÍČOVÁ SLOVA

směnky cizí; směnky vlastní; bankovníctví; cenné papíry; směnečný zákon; směnečné právo; účtování směnek

ABSTRACT

The object of this thesis is the study „Evolution and use of Bills of Exchange as payment tool in the Czech Republic and abroad“.

The introductory part of the thesis contains a summary of the basic characteristics of Bills of Exchange, their origin, historical evolution and evolution of Bills of Exchange law. This part of the thesis is also dedicated to the classification and description of every single kind of Bills of Exchange and their use. There are also mentioned the origin, forfeiture and change of the rights and obligations.

In the fundamental part you will find the comparison of the Czech, international and Anglo-American exchange law. Single norms which are characteristic for the above mentioned law systems were compared not only from the point of their structure but also from the point of their terminology. In conclusion to the specificity of these divergent systems, the comparison of national law systems of some important European and Asian economies was carried out. Comparing the national laws, I stressed the possible impacts of different regulations of bill of exchange acts, consumer protection provisions, currency rules and the processes of enforcement the claims based on an instrument.

KEY WORDS

bills of exchange; promissory notes; banking; securities; Bills of Exchange Act; bills of exchange law; account of promissory notes

1	ÚVOD	9
2	STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE SMĚNEK A JEJICH POUŽÍVÁNÍ.....	11
2.1	ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SMĚNEK	11
2.2	VZNIK SMĚNEK	12
2.3	VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK	12
2.3.1	<i>PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK V ČESKÉ REPUBLICE.....</i>	<i>13</i>
2.3.2	<i>PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK DLE ŽENEVSKÉHO PRÁVA.....</i>	<i>13</i>
2.3.2.1	<i>ÚMLUVA O JEDNOTNÉM ZÁKONU SMĚNEČNÉM.....</i>	<i>14</i>
2.3.3	<i>PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK DLE ANGLO-AMERICKÉHO PRÁVA.....</i>	<i>15</i>
2.1.1	<i>DALŠÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK</i>	<i>16</i>
3	METODICKÝ POSTUP	19
3.1	OBJEKT ZKOUMÁNÍ	19
3.2	Hlavní cíl	19
3.3	DÍLČÍ CÍLE	19
3.4	HYPOTÉZY	20
3.5	POUŽITÉ METODY	20
3.6	ZDROJE INFORMACÍ	21
4	KLASIFIKACE JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ SMĚNEK A JEJICH VYUŽITÍ.....	22
4.1.	ZÁKLADNÍ DRUHY SMĚNEK	22
4.1.1	<i>SMĚNKA CIZÍ</i>	<i>22</i>
4.1.2	<i>SMĚNKA VLASTNÍ.....</i>	<i>25</i>
4.2.	FAKULTATIVNÍ NÁLEŽITOSTI SMĚNKY.....	26
4.3	VYUŽITÍ SMĚNKY	27
4.4	VZNIK SMĚNEČNÝCH PRÁV A ZÁVAZKŮ.....	28
4.5	ZÁNİK SMĚNEČNÝCH PRÁV A ZÁVAZKŮ	28
5	KOMPARACE PRÁVNÍCH A ÚČETNÍCH ÚPRAV.....	29
5.1	KOMPARACE PRÁVNÍCH ÚPRAV	29
5.1.1	<i>STRUKTURA JEDNOTLIVÝCH NOREM.....</i>	<i>29</i>
5.1.2	<i>STRUKTURA JEDNOTLIVÝCH NOREM.....</i>	<i>29</i>
5.1.3	<i>ÚVODNÍ A OBECNÁ USTANOVENÍ.....</i>	<i>29</i>
5.1.4	<i>FORMA A INTERPRETACE SMĚNKY.....</i>	<i>30</i>
5.1.5	<i>SPLATNOST SMĚNKY.....</i>	<i>31</i>
5.1.6	<i>NEPLATNOST SMĚNKY</i>	<i>32</i>
5.1.7	<i>INDOSACE SMĚNKY</i>	<i>33</i>
5.1.8	<i>AVAL SMĚNKY.....</i>	<i>34</i>
5.1.9	<i>DOBA PLATNOSTI SMĚNKY.....</i>	<i>34</i>
5.2	PRAKTICKÉ DOPADY ŽENEVSKÝCH ÚMLUV	35
5.2.1	<i>NÁLEŽITOSTI SMĚNKY</i>	<i>35</i>
5.2.2	<i>PRAVOST PODPISU.....</i>	<i>35</i>
5.2.3	<i>PODMÍNKY A DODATEČNÁ USTANOVENÍ.....</i>	<i>36</i>
5.2.4	<i>BIANCO SMĚNKA.....</i>	<i>36</i>
5.2.5	<i>AKCEPT SMĚNKY.....</i>	<i>37</i>
5.2.6	<i>VÝHRADA EFEKTIVNÍ PLATBY.....</i>	<i>37</i>
5.2.7	<i>PROLONGACE.....</i>	<i>38</i>
5.2.8	<i>SMĚNEČNÝ PROTEST, POPLATKY ZA PROTEST</i>	<i>39</i>

5.3	KOMPARACE NÁRODNÍCH ÚPRAV	40
5.3.1	<i>FRANCIE</i>	40
5.3.2	<i>ITÁLIE</i>	41
5.3.3	<i>NĚMECKO</i>	42
5.3.4	<i>RAKOUSKO</i>	44
5.3.5	<i>ŠVÝCARSKO</i>	46
5.3.6	<i>RUSKO</i>	47
5.3.7	<i>ČÍNSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA</i>	47
5.4	KOMPARACE ÚČETNÍCH ÚPRAV	51
5.4.1	<i>ČESKÁ ÚČETNÍ ÚPRAVA</i>	51
5.4.1.1	<i>SMĚNKY NAKOUPENÉ JAKO CENNÝ PAPÍR</i>	52
5.4.1.2	<i>SMĚNKY JAKO PLATEBNÍ PROSTŘEDEK</i>	54
5.4.2	<i>AMERICKÁ ÚČETNÍ ÚPRAVA</i>	58
5.4.3	<i>ÚČTOVÁNÍ O SMĚNKÁCH DLE IFRS</i>	61
6	SMĚNKY V BANKOVNÍ PRAXI	63
6.1	ZAJIŠTĚNÍ AKCEPTACE SMĚNKY	64
6.2	OBSTARÁNÍ INKASA SMĚNKY	64
6.3	ESKONTNÍ ÚVĚR	65
6.4	OSTATNÍ BANKOVNÍ PRODUKTY A SLUŽBY ZALOŽENÉ NA SMĚNKÁCH	71
6.5	DEPOZITNÍ SMĚNKY	73
6.6	VYUŽITÍ BIANCOSMĚNKY KE KRYTÍ AKTIVNÍCH OBCHODŮ	77
7	PREDIKCE VÝVOJE SMĚNKY A JEJÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY	80
7.1	ELEKTRONICKÉ SMĚNKY JAKO BUDOUCNOST	80
7.2	PREDIKCE VÝVOJE PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEČNÉ	82
8	ZÁVĚR	84

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BEA - Bills of Exchange Act

ČNB - Česká národní banka

ČS - Česká spořitelna, a.s.

ČSOB - Československá obchodní banka, a.s.

IFRS - International Financial Reporting Standards (Mezinárodní standardy účetního výkaznictví)

IMF - International Monetary Fund (Mezinárodní měnový fond)

JZS - Jednotný zákon směnečný

KB - Komerční banka, a.s.

NIL - new Negotiable Instrument Law (nový Zákon o cenných papírech)

OSN - Organizace spojených národů

UNCITRAL - United Nations Commission on International Trade Law

(Komise Organizace spojených národů pro právo mezinárodního obchodu)

US GAAP - United States – Generally Accepted Accounting Principles

ZSŠ - Zákon směnečný a šekový

1 ÚVOD

Směnka jako cenný papír a platební prostředek patří již po staletí neodmyslitelně k tržní ekonomice. Ve svých prvopočátcích byla směnka využívána jako prostředek umožňující bezrizikový transport peněz na větší vzdálenosti. S postupným vývojem obchodu a světové ekonomiky nabýval tento cenný papír na významu. Směnka začala být využívána nejen jako platební prostředek, ale i jako prostředek směny či zajišťovací instrument ve vnitřním a zahraničním obchodu.

V současné době hrají směnky nezastupitelnou roli v obchodních a finančních kruzích, nejen jako platební prostředek nebo prostředek umožňující poskytnutí obchodního úvěru, ale také jako nástroj umožňující efektivní zajištění nově poskytovaného, popř. již poskytnutého úvěru (dozajištění poskytnutého úvěru). Využití směnky jako zajišťovacího instrumentu při rozličných kreditních operacích bankovních či jiných finančních institucí, přináší často věřiteli více možností, jak efektivně vymoci dlužníkem včas neuhrazenou pohledávku a v neposlední řadě také snižuje náklady spojené s vymáháním neuhrazené pohledávky.

Velký nárůst zahraničního obchodu vedl také k častějšímu užití směnky jako platebního prostředku při financování exportních a importních operací. Především v evropských zemích si kupující již zvykli na podepisování tohoto instrumentu, který může být prodávajícím diskontován (popř. forfaitován) u jeho domácí banky. Díky integračním efektům a odstranění nejrůznějších administrativních bariér byl také značně posílen mezinárodní obchod v rámci 25 členských států Evropské unie.

Uživatelé směnek (a to především v mezinárodním obchodě) si musejí uvědomit rozdílnosti mezi právními řády založenými na zvykovém právu britského Bills of Exchange Act z roku 1882, jenž utváří směnečné právo ve Spojeném královské Velké Británie a Severního Irska (a který hluboce ovlivnil většinu právních řad zemí Commonwealthu) a mezi právními řády založenými na kodifikovaném právu (právní řády, které ratifikovali ženevské konvence, popř. z nich vycházejí). Ať již některé země ratifikovaly ženevské konvence, nebo se pouze jejich právní řády těmito konvencím přizpůsobily, dochází i mezi těmito právními řády k rozdílnostem a to především vzhledem k výhradám k ženevským konvencím, různým procedurálním pravidlům a v poslední době také vzhledem k ochraně práv spotřebitelů.

Současná situace v České republice je stále ještě ovlivněna odklonem od tržní ekonomiky, ke kterému došlo na počátku 50. let minulého století. V tomto období se směnka prakticky vytratila z hospodářské praxe. Po opětovném návratu k tržnímu hospodářství v 90. letech minulého století, bylo možno sledovat renesanci směnky. V této době ovšem byla směnka používána poměrně neuvážlivým způsobem. Podnikatelé se směnečně zavazovali k astronomickým částkám, které často nebyli schopni uhradit. Těmito kroky byla směnka v očích veřejnosti částečně zprofanována.

Směnka však může i nadále svému uživateli nabídnout velké množství výhod. Mezi tyto výhody bezesporu patří jednoduchost zřízení směnečného závazku, ale i zrychlené a zjednodušené soudní řízení při případném soudním vymáhání směnečného závazku.

Tato diplomová práce se zabývá historií a využitím směnky jako platebního prostředku v České republice a v zahraničí. Velký důraz je kladen nejen na povinné náležitosti směnky, ale i na její náležitosti fakultativní. Všechny tyto náležitosti jsou popsány v kontextu s jazykovými a právními odlišnostmi jednotlivých národních i mezinárodních úprav. Práce je zpracována formou studie, se zaměřením na specifika dané problematiky. Vzhledem k tomu, že v současné době je směnka nejčastěji využívána v mezinárodním obchodě, zaměřuje se tato práce na popsání existujících právních úprav směnečných a to jak z hlediska nadnárodního, tak z hlediska národního. Důraz je kladen především na méně známou anglo-americkou úpravu, ale nejsou opomíjeny ani existující mezinárodní právní úpravy, třebaže tyto úpravy nejsou v současné obchodní praxi využívány.

Dále je v této práci porovnáváno účtování o směnkách dle českých, amerických a mezinárodních účetních standardů. Jsou analyzovány nejen konkrétní postupy účtování, ale také způsoby oceňování a časového rozlišování výnosů, které se směnkou velmi úzce souvisejí.

Neméně podstatné je také zmapování služeb nabízených českými bankovními domy v souvislosti se směnečnými operacemi a analýza bankovních produktů, které jsou na směnce jako cenném papíru založeny.

2 STRUČNÝ PŘEHLED VÝVOJE SMĚNEK A JEJICH POUŽÍVÁNÍ

2.1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA SMĚNEK

Směnky patří mezi **cenné papíry**:

- **circulační, obchodovatelné** - podle platné české právní úpravy jsou směnky ze zákona ordrepapírem (jsou převoditelné rubopisem čili indosamentem); [1]
- **konstitutivní** - veškerá práva a povinnosti vyplývající ze směnek se konstituují jejich vydáním. Vznik právních důsledků je spojen pouze s písemným projevem vůle a písemná forma je nezbytným předpokladem vzniku hmotně-právních důsledků; [5]
- **dokonalé (skriptury)** - směnky mohou mít pouze podobu listinného cenného papíru, jsou vyjmuty z dematerializace. Zákon o cenných papírech vylučuje jejich zaknihování. Veškerá práva a povinnosti sdílejí fyzickou existenci listiny, její osud (osud práva) je spojen se skripturním aktem a proto se někdy hovoří o tom, že právo je v cenném papíru ztělesněno (inkorporováno). S listinou se směnečná práva převedou nebo přejdou na jinou osobu. Vazba na listinu není u směnky absolutní, neboť směnku lze umořit. Z hlediska podoby jsou listinou, na níž jsou uvedeny údaje požadované zákonem a která je opatřena podpisem některého ze směnečných dlužníků; [5]
- **vydávané individuálně** - hromadná emise ani zastupitelnost směnek nepřipadá v úvahu (směnku nelze imobilizovat, ani namísto ní vydat hromadnou listinu); [4]
- **dlužnické (obligační)** - jsou vždy vydány na určitou peněžní částku (směnečnou sumu) a nepeněžité plnění závazku by nebylo platné; [4]
- **abstraktní** - závazky směnkami založené nemusejí být vázány na jakýkoliv hospodářský důvod. Mezi osobou prezentující směnku a dlužníkem nemusí být jiný důvod k placení, než pouhá existence směnky. Věřitel nemusí v případném sporu prokazovat důvody vzniku směnky; [6]
- **přísně formalizované** - aby byla směnka platná, je nezbytné dodržet veškeré vnější (formální) znaky, které jsou vyžadovány tou kterou normou. V případě jejich nedodržení je někdy možné uznat neplatnou směnku jako uznání dluhu či poukázku; [5]
- **nesporné** - směnky zásadně zvýhodňují svého majitele, který nemusí prokazovat existenci práva na plnění ani jeho rozsah, svědčí jim cenný papír. Důkazní břemeno nese dlužník, který v případě soudního sporu může uplatnit pouze omezený okruh námitek. Navíc soudní proces pro neplacení směnky probíhá v tzv. zkráceném

směnečném řízení, které může proběhnout bez přítomnosti odpůrce a soudem vydaný směnečný platební rozkaz je v případě jeho nesplnění odpůrcem sám o sobě exekučním titulem; [5]

2.2 VZNIK SMĚNEK

Počátek vývoje směnek sahá až do poloviny 12. století, kdy se začala ustalovat listina mající povahu směňky (tzv. cambium). Vznik směnek obecně souvisí s rozvojem obchodu a s vyhledáváním možností, jak transportovat finanční prostředky do vzdálených míst. Zvláštní finanční podnikatelé, tzv. kampsori (bancheii campsores) přijímali v jednom městě hotovost a oproti ní vydávali listinu, kterou se zavazovali vyplatit určitou sumu peněz ve městě jiném. Tato listina byla většinou vyhotovována notářsky. Z tohoto důvodu převládá názor, že starší je směňka vlastní. [5]

S postupným rozvojem obchodu ovšem vzniká i potřeba transportu hotovosti na větší vzdálenost a do většího množství platebních míst. Z tohoto důvodu začali kampsori spolupracovat s dalšími obchodními partnery, kteří byli ochotni jejich platební slib realizovat. Právě tato druhá funkce směňky, jako prostředku placení na značné vzdálenosti a do cizích míst, vedla postupně ke vzniku směňky cizí, tedy platebního příkazu. Směňka cizí se vyvinula z průvodního dopisu, který kampsori přikládali k vlastní směnce a ve kterém byl obchodní partner kampsora vyzýván, aby majiteli směňky vyplatil uvedenou sumu peněz. Průvodní dopis ale na sebe stále více přebíral podobu samostatného závazku, který podmínky, za kterých má být placeno, vyjadřoval přesněji a úplněji než samotná směňka. Tyto listiny byly označovány jako směňky vydané, také tažené (litterae tractae). Z tohoto názvu vychází někdy dodnes používané označení pro směňku cizí „trata“. Pojem tažená směňka je například dodnes používán pro směňku cizí v německém právu (gezogener Wechsel). [5]

2.3 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK

Římskému právu byla nejen směňka, ale cenné papíry vůbec neznámé. Vývoj právní úpravy směnek tedy neměl, na rozdíl od smluvního práva, možnost navazovat na římské právo prostřednictvím jeho recepce. Se vznikem národních států konstituují se samostatná národní směnečná práva, která se vyznačují značnou roztržitostí.

Byla to jednak oblast směnečného práva francouzského, zasahující však i další země (Španělsko, Nizozemí) a založená na Code de commerce (1807), který zahrnoval i

úpravu směnky. Další skupinu představují, a to až dodnes, státy anglo-americké právní oblasti, kde směnečné právo vychází z Bills of Exchange Act z roku 1882, kterým bylo kodifikováno dosavadní britské zvykové směnečné právo. [5]

2.3.1 PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK V ČESKÉ REPUBLICĚ

Za první úpravu směnečného práva na našem území lze považovat až směnečný patent ze dne 22. prosince 1763 vydaný za Marie Terezie. Zákon vycházel ze staršího dolnorakouského směnečného řádu z roku 1717. Současně s tímto směnečným řádem byly zřízeny i směnečné a obchodní soudy v Praze, Brně a Opavě. V roce 1850 byl v reakci na výsledky Lipské konference zaveden císařským patentem č. 51/1850 nový směnečný řád. Ten platil s některými změnami až do roku 1928. Ke sjednocení směnečného práva v rámci Československa došlo až zákonem směnečným č. 1/1928 Sb. [5]

V současné době je v České republice základním pramenem směnečného práva Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1951. Česká úprava směnečného práva podléhá plně ženevským konvencím; je jim proto uzpůsoben i Zákon směnečný a šekový.

Samotný Zákon směnečný a šekový je rozdělen do tří článků. Článek první pojednává v části první o směnce cizí a v části druhé o směnce vlastní, článek druhý o šecích a článek třetí obsahuje společná ustanovení. Na první pohled by se mohlo zdát poněkud matoucí číslování jednotlivých paragrafů. Každý ze tří článků má své vlastní číslování paragrafů. Některá čísla paragrafů se tedy v samotném textu objevují dvakrát či dokonce třikrát. Při odkazování na tuto právní normu je tedy nezbytné, kromě uvedení konkrétního paragrafu, uvést i číslo příslušného článku zákona. Tato zvláštnost v číslování paragrafů má ovšem i svou nespornou výhodu. U směnky i u šeku jde o inkorporaci ženevského práva a tedy z tohoto hlediska je vhodné, když i čísla paragrafů souhlasí s čísly článků podle Jednotného zákona směnečného i šekového. Způsob tohoto číslování oceníme také při komparaci tuzemské úpravy s obdobnou právní úpravou zahraniční (zejména vychází-li také z ženevského práva), neboť na shodných místech nalezneme úpravu shodných otázek a komparace je pak mnohem snadnější.

2.3.2 PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK DLE ŽENEVSKÉHO PRÁVA

Vzhledem k rozdílům mezi jednotlivými právními úpravami směnečnými dochází na počátku 20. století ke snahám o jejich unifikaci. Za první výsledek těchto snah lze

považovat jednání probíhající v letech 1910 – 1912 v Haagu, která byla svolána nizozemskou vládou. Při těchto jednáních došlo ke shodě v oblasti evropského kontinentálního práva, to znamená především sladění francouzského a rakousko-německého systému. Byl vytvořen Jednotný směnečný řád, který ovšem neměl takovou odezvu, možná i vzhledem k počínajícímu prvému světovému válečnému konfliktu.

I přes tyto počáteční nesnáze docházelo k další unifikaci směnečného práva. Ovšem pouze v oblasti evropského kontinentu. Z popudu Společnosti národů započaly ve 20. letech dvacátého století přípravné práce na Jednotném zákonu směnečném. Výsledkem těchto prací bylo přijetí tří úmluv a to:

1. **Úmluva o jednotném zákonu směnečném** (Convention portant loi uniforme sur les lettres de change et billets á ordre, resp. Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes)
2. **Úmluva o střetech zákonů** (Convention destinée á régler certains conflits de loi en matière de lettres de change et de billets á ordre, resp. Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes)
3. **Úmluva o směnečných poplatcích** (Convention relative au droit de timbre en matière de lettres de change et billets á ordre, resp. Convention on the Stamp Laws in connection with Bills of Exchange and Promissory Notes)

2.3.2.1 ÚMLUVA O JEDNOTNÉM ZÁKONU SMĚNEČNÉM

Všechny výše uvedené úmluvy byly sjednány a podepsány dne 7. června 1930 v Ženevě na konferenci o sjednocení směnečného práva, které se účastnilo 31 států včetně tehdejší Československé republiky. Podmínky jejich platnosti byly splněny dne 1. ledna 1934. Za nejvýznamnější ze tří výše uvedených úmluv lze bezpochyby považovat úmluvu první. Tedy Úmluvu o jednotném zákonu směnečném. Podstatou této úmluvy je její první příloha, jež obsahuje Jednotný zákon směnečný (Loi Uniforme; Uniform Law). Ten představuje přímo zákonný text, který má být signatáři převzat do jednotlivých národních právních úprav.

Tuto úmluvu podepsaly následující státy: Belgie, Brazílie, Dánsko, Ekvádor, Finsko, Francie, Itálie, Japonsko, Kolumbie, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Peru, Polsko (též za svobodné město Gdaňsk), Portugalsko, Rakousko, Řecko, Srbsko a Černá hora, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko. Podle dosažitelných informací, jejichž úplnost nelze zaručit, byla Úmluva ratifikována nebo k ní

oficiálně přistoupily tyto státy: Ázerbájdžán, Belgie, Bělorusko, Brazílie, Čína-Macao, Dánsko, Dánsko-Grónsko, Finsko, Francie, Itálie, Japonsko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Monako, Německo, Nizozemí, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rusko, Řecko, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajina. Tyto země ratifikovali ženevské konvence a převzaly jednotný text (jako národní právo). Text jednotlivých národních úprav se sice liší (kvůli procedurálním pravidlům a vnitrostátním předpisům) a také často dochází k přečíslování jednotlivých článků, nicméně podstata jednotného zákona je zachována. Obzvláště rozdílné jsou jednotlivé vnitrostátní předpisy týkající se protestu, ztráty a nahrazení směnky (instrumentu). [3], [9]

Některé smluvní státy, jako například Francie a Švýcarsko neimplementovaly text jednotného práva formou speciálního vnitrostátního předpisu, ale pouze změnily příslušná ustanovení stávajících právních norem – např. ve Francii Code de commerce (Commercial Code – obchodní zákoník) a ve Švýcarsku Závazkový zákon (Code of Obligations). [3]

Ostatní státy převzaly text jednotného práva bez ratifikace ženevských úmluv (Československo, Rumunsko, Turecko a bývalá Jugoslávie). Španělské právo koresponduje v podstatných částech s úmluvami. [3]

Na stejném základě jako ženevské úmluvy je postaveno směnečné právo v Afghánistánu, Argentině, Etiopii, Guatemale, Hondurasu, Iráku, Iránu, Kambodži (Leopoldville), Libanonu, Lybii, Maroku, Mexiku, Nicaragui, Rwandě, Sýrii, Tunisu, Burundi, Venezuele a patrně v afrických státech francouzské jazykové skupiny (např. Madagaskar, Mali, Guinea). [9]

V „Příloze č. 1“ této diplomové práce je uvedena tabulka podávající přehled o tom, k jakému datu jednotlivé země podepsaly nebo ratifikovaly Úmluvu o jednotném zákonu směnečném. Dále je zde uvedeno, ke kterému datu vstoupila právní úprava v příslušné zemi v platnost.

2.3.3 PRÁVNÍ ÚPRAVA SMĚNEK DLE ANGLO-AMERICKÉHO PRÁVA

Úsilí, jež bylo vynaloženo v Haagu v letech 1910 - 1912 a později v rámci Organizace spojených národů v letech 1930 - 1931 v Ženevě, vyvrcholilo přijutím jednotného zákona směnečného. Přijutím jednotného zákona směnečného mělo ovšem za následek harmonizaci pouze části světového směnečného práva a to zejména evropského kontinentálního práva.

Podobně jako je pro evropské směnečné právo sjednocující normou Jednotný zákon směnečný, stal se pro oblast anglo-amerického práva „sjednocující normou“ Bills of Exchange Act (Chalmersův zákon), který byl vydán roku 1882 ve Spojeném království. Nutno upozornit, že Bills of Exchange Act nebyl doslovně přejímán do jednotlivých právních řádů, ale stal se jakýmsi určujícím modelem pro právní úpravy Spojených států amerických a států Commonwealthu. Pokud jde o USA, je právní úprava obsažena v Negotiable instrument Law z roku 1896, ve znění revize třetího oddílu amerického Uniform Commercial Code z roku 1962. I přes tento vliv, existují mezi jednotlivými právními úpravami v anglo-americké oblasti značné odchylky a to především v procesním právu a obchodní praxi, i když se jedná o země se stejnou právní tradicí. [10]

Oblast anglo-amerického práva je starší oblast, vycházející z práva zvykového (obyčejového). Za odmítnutím pravidel Jednotného směnečného zákona v této oblasti byla neochota konzervativních právních systémů akceptovat formálnější kontinentální úpravu (ženevská úprava je podstatně rigidnější, než anglo-americká) a také – anglo-americkým zemím úplně neznámé – rozlišování mezi směnkou a šekem.

2.1.1 DALŠÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEK

Jak již bylo výše uvedeno, existují v současné době dva rozdílné směry, kterými se ubírá právní úprava směnek. Do jednoho směru lze zařadit právní řády, jež buď úplně či částečně podléhají ženevským konvencím a do druhého směru právní řády anglo-amerického typu. Bohužel až do dnešní doby existuje mezi těmito dvěma směry velké množství diferencí.

Jako možnost k překonání odlišností obou velmi rozdílných systémů, se nabízí institut tzv. mezinárodní směnky, který se snažila koncem osmdesátých let 20. století uvést v život Organizace spojených národů. Jedná se zatím o poslední pokus o sladění ženevského a anglo-amerického směnečného práva. Tento nový směnečný systém nemá nahradit dosavadní směnečné úpravy, nýbrž by měl platit fakultativně vedle nich za předpokladu, že se ho směnka dovolá doložkou ve svém textu a nadpisu. Předpokladem vytvoření mezinárodní směnky bylo její možné využití zejména v obchodu s asijskými zeměmi.

9. prosince 1988 byla v New Yorku Valným shromážděním OSN, na základě doporučení Šesté (právní) komise, přijata „Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes“ – Úmluva OSN o mezinárodních směnkách. Tato

úmluva je výsledkem více jak patnáctileté práce Komise Organizace spojených národů pro mezinárodní právo obchodní nebo-li UNCITRAL - United Nations Commission on International Trade Law. Jejím účelem je překonání velkého množství diferencí mezi jednotlivými úpravami směnečného práva, jenž se ve světě vyskytují, zejména mezi ženevskou a anglo-americkou úpravou.

Konvence představuje ucelený soubor moderních pravidel, která lze nepovinně využít při provádění mezinárodních transakcí prostřednictvím cizích či vlastních směnek, které splňují její požadavky na formu.

Jak je patrné z článku jedna této konvence, lze aplikovat právní úpravu vytvořenou komisí OSN pouze na směnky, které obsahují označení mezinárodní směnky a odkaz na konvenci UNCITRAL. Toto označení musí být obsaženo nejen v záhlaví listiny, ale musí být pojato i do vlastního textu směnky. V případě cizí směnky se jedná o označení: "International bill of exchange (UNCITRAL Convention)" a v případě směnky vlastní: "International promissory note (UNCITRAL Convention)".

Další nezbytnou podmínku pro použití této právní úpravy je „mezinárodnost“ směnky. To znamená, že směnka musí obsahovat nejméně dvě z pěti následujících míst a alespoň dvě z těchto míst se nacházejí v různých státech:

- u cizí směnky

- a) místo vystavení směnky;
- b) místo uvedené u podpisu výstavce;
- c) místo uvedené u jména směnečníka;
- d) místo uvedené u jména toho, komu má být placeno;
- e) místo placení za předpokladu, že na směnce je uvedeno buď místo vystavení, nebo místo placení a toto se nachází ve státu, který ke konvenci přistoupil.

- u směnky vlastní

- a) místo vystavení směnky;
- b) místo uvedené u podpisu výstavce;
- c) místo uvedené u jména toho, komu má být placeno;
- d) místo placení za předpokladu, že na směnce je uvedeno místo placení a toto se nachází ve státu, který ke konvenci přistoupil.

Nutno ještě podotknout, že tento pokus o harmonizaci směnečného práva za úspěšný označit nelze. Faktické přijetí ženevského směnečného práva podstatnou většinou světa a také prosazení se této úpravy v jednotlivých státech vytvořilo mezi ženevským právem a anglo-americkým pojetím směnky příliš velkou překradu, než aby bylo možné

tyto rozdíly (alespoň prozatím) překonat. UNCITRAL se sice dopracovala určitého kompromisu, ale jen s tím výsledkem, že tato další unifikace má platit vedle, nikoliv místo dosavadních unifikací a to jen za předpokladu, že se směnka této unifikace dovolá. Úmluva OSN o mezinárodních směnkách, doporučená Valným shromážděním OSN zatím nevstoupila v platnost, ani se nevžila. V některých ohledech je tato konvence více flexibilní a aktualizuje tak stávající právo. Nicméně kombinace dvou rozdílných systémů vytváří potíže při interpretaci, a to pro oba právní systémy. Pokud by konvence vstoupila v platnost, pak by jí byly podřízeny mezinárodní instrumenty vydané, přijaté nebo postoupené v ratifikujících zemích (pokud by se konvence dovolávali) – tomuto právu by předmětné instrumenty podléhaly i ve státech, které úmluvu neratifikovaly. [1]

Úmluva OSN o mezinárodních směnkách je připravena od 30. června 1990 k podpisu a vstoupí v platnost pouze v tom případě, že bude ratifikována alespoň deseti členskými státy. Do dnešního dne ovšem nebylo dosaženo potřebného počtu ratifikací (quora) a lze očekávat, že k tomu ani nikdy nedojde. Důvodem není jen samozřejmá setrvačnost praxe. Především nelze nevidět přeci jen snižující se význam směnek v hospodářství vyspělých států. Z podobných důvodů ostatně již dříve skončily práce na úpravě „mezinárodního“ šeku.

I přes výše uvedené skutečnosti, by nebylo správné tuto unifikaci v následné komparaci naprosto pominout. Při komparaci ženevského a anglo-amerického práva tak bude uváděna jako možnost budoucího vývoje unifikace směnečného práva.

3 METODICKÝ POSTUP

3.1 OBJEKT ZKOUMÁNÍ

Objektem zkoumání je směnka jako dokonalý cenný papír, který se stává při vhodném použití velmi výhodným platebním instrumentem. Většinou je platební instrument vázán na příčinný majetkoprávní vztah, a pokud je tato vazba zrušena, zaniká i povinnost plnění. Toto ovšem u směnek neplatí. Směnka je nezávislá na majetkoprávním vztahu, ze kterého vznikla a tím se stává dokonalým instrumentem vhodným nejen k obchodování, ale i k zajišťování obchodních či úvěrových transakcí. Vzhledem ke svým nepopiratelným výhodám si směnka již po staletí zachovává velkou oblibu nejen mezi obchodníky a bankéři.

Ve vztahu k účetnictví je směnka také velmi tvárným a jednoduchým instrumentem. Účetní jednotka o ní může účtovat jako o platebním prostředku v dodavatelsko-odběratelských vztazích nebo jako o úvěrovém instrumentu. Může být použita jako záruka nebo může být zaúčtována jako dlužný cenný papír. Tvárnost směnky spočívá v tom, že se stále účtuje jen o jednom instrumentu, pouze pokaždé pořízením s jiným záměrem.

Důkazem o výše uvedených výhodách směnky je také ta skutečnost, že směnka je používána jako úvěrový instrument pro operativní financování krátkodobých finančních potřeb společností ČEZ, a.s. „Jednoduchá“ směnka vlastní v tomto případě velmi rychle a především efektivně poskytuje finanční prostředky v řádech desítek miliónů korun, které jsou využívány jako krátkodobý úvěr.

3.2 HLAVNÍ CÍL

Hlavním cílem této práce je prozkoumat národní a mezinárodní směnečné úpravy. Vzhledem k tomu, že směnka je přísně formalizovaným cenným papírem, jsou zákonné předpisy tím nejvýznamnějším limitujícím faktorem pro její ekonomické využití. I přes veškeré snahy mezinárodních komisí o harmonizaci směnečných předpisů a také přes stále silnější globalizaci světové ekonomiky, zůstávají i dnes poměrně velké rozdíly ve využití směnky nejen z mezinárodního hlediska, ale také z hlediska národního. Tyto rozdíly jsou velmi podstatné nejen pro společnosti, které využívají směnky jako platební prostředek v mezinárodním obchodu, ale také pro bankovní instituce, které pro podnikatelské subjekty zajišťují vypořádání směnečných operací. Tato práce si klade za cíl pomocí uvedených metod zmapovat nejpodstatnější rozdílnosti jednotlivých směnečných úprav a dát je do

souvislosti s praktickým užitím směnky. Důraz je kladen nejen na komparaci právních úprav, ale také úprav účetních. Česká účetní úprava je porovnávána s mezinárodními standardy účetního výkaznictví a s americkými účetními standardy US GAAP. Neméně podstatným cílem práce je analýza rozsahu služeb nabízených českými bankami v oblasti směnečných obchodů.

3.3 DÍLČÍ CÍLE

- přehled podstatných a fakultativních náležitostí směnky ve vazbě na mezinárodní využití směnky;
- možnost využití elektronické směnky;
- predikce vývoje směnky, možné využití její elektronické podoby.

3.4 HYPOTÉZY

- neexistují zásadní rozdíly v postupech účtování a oceňování směnečných obchodů dle českých, mezinárodních a amerických účetních standardů;
- především při využití směnky v mezinárodním obchodě je nutné dodržet národní předpisy, týkající se nejen samotného instrumentu, ale také dalších předpisů a regulací, kterým použití směnky jako platebního prostředku podléhá;
- mezi jednotlivými směry směnečných úprav existují poměrně značné rozdíly, které ovlivňují jejich využití v mezinárodním obchodu;
- směnku lze velmi dobře využít také čistě jako úvěrový prostředek;
- po přizpůsobení právní úpravy směnečné je možné v praxi úspěšně využít elektronické směnky.

3.5 POUŽITÉ METODY

- analýza postupů účtování o směnečných transakcích a způsobů ocenění směnek dle jednotlivých účetních standardů;
- komparace mezinárodních předpisů;
- komparace národních směnečných úprav, národních předpisů na ochranu spotřebitele, měnových předpisů a postupů týkajících se uplatňování škod vzniklých při směnečných operacích;
- analýza časových řad a bankovních statistik ČNB a Deutsche Bundesbank;
- dotazníkový průzkum využití směnek v leasingových společnostech;
- rozbor možného využití elektronických směnek;

- predikce budoucího vývoje.

3.6 ZDROJE INFORMACÍ

Informace ke zpracování zadaného tématu byly získávány z dostupné české a zahraniční ekonomické a právní literatury. Pro samotnou komparaci směnečných úprav byly využity jednotlivé národní směnečné zákony (americký, britský, český, kanadský, německý atd.), mezinárodní dohody a další národní předpisy týkající se ochrany práv spotřebitelů, podmínek eskontu směnek centrálními bankami atd. Za účelem analýzy účetních postupů byly využívány především americké, české a mezinárodní účetní standardy. Analýza vývoje a tendencí využití směnek obchodními bankami byla vyhotovena na základě databáze časových řad ARAD, která je sestavována Českou národní bankou a také na základě časových řad a bankovních statistik německé Bundesbank. Statistiky Bundesbank byly využity především vzhledem k vyspělosti německé tržní ekonomiky a také vzhledem k dostupnosti statistických dat. Ke správné interpretaci časových řad byly použity také předpisy a metodické postupy České národní banky a Bundesbank. Seznam veškeré použité literatury, předpisů, internetových stránek a ostatních zdrojů je uveden v závěru práce.

4 KLASIFIKACE JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ SMĚNEK A JEJICH VYUŽITÍ

4.1. ZÁKLADNÍ DRUHY SMĚNEK

4.1.1 SMĚNKA CIZÍ

Směnka cizí v zásadě ztělesňuje příkaz výstavce adresovaný jiné osobě. Je proto rozpoznatelná podle bezpodmínečného imperativu „zaplaťte“, v cizím jazyce „zahlen Sie“, „please pay“ nebo „veuilles payer“. Přes zdvořilostní formu u některých cizích jazyků jde o jednoznačný příkaz zaplatit určitou sumu. V praxi bývá někdy směnka cizí označována jako trata (z latinského litterae tractae). V anglicky mluvících zemích je směnka cizí označována jako „bill of exchange“. Německy mluvící země hovoří buď jen o „der Wechsel“, nebo se můžeme setkat i se starším označením „gezogener Wechsel“ (čili směnka tažená). Frankofonní země používají označení „lettre de change“. [8], [10]

Obligatorními (podstatnými) náležitostmi směnky cizí dle ženevské konvence jsou:

- 1.) **označení „směnka“** pojaté do textu listiny a vyjádřené v jazyce užitém k sepsání listiny (The term „bill of exchange“ inserted in the body of the instrument and expressed in the language employed in drawing up the instrument);
- 2.) **bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou částku peněz** (An unconditional order to pay a determinate sum of money);
- 3.) **jméno osoby, která má platit** (směnečníka), (The name of the person who is to pay (drawee));
- 4.) **údaj doby placení** (A statement of the time of payment);
- 5.) **údaj místa placení** (A statement of the place where payment is to be made);
- 6.) **jméno osoby, které nebo na jejíž řad má být placeno** (The name of the person to whom or to whose order payment is to be made);
- 7.) **údaj data a místa vystavení směnky** (A statement of the date and of the place where the bill is issued);
- 8.) **podpis osoby, která směnku vystavuje** (výstavce), (The signature of the person who issues the bill (drawer)).

ad 1) Ženevská konvence striktně vyžaduje dodržování tohoto požadavku a nepřipouští od něj jakoukoliv odchylku. Znamená to tedy, že slovo směnka musí být bezpodmínečně součástí textu listiny. Nepostačí tedy uvedení tohoto slova pouze v názvu. Závažné důsledky založení směnečných závazků vyžadují, aby výstavce (i každá další osoba, která se podepíše po něm) věděl, co podepisuje. Důvodem neplatnosti bude i použití

obecně velmi známého a užívaného pojmu, např. „trata“, „směnečný rozkaz“, či „přijímám směnečný závazek“.

ad 2) **bezpodmínečný příkaz** (an unconditional order) bývá obvykle vyjádřen klauzulí „zaplatte proti této směnce“. V angličtině nebo francouzštině je tento bezpodmínečný příkaz dán slovy „kindly pay against this Bill of Exchange“ nebo „veuillez payer contre cette Lettre de Change“. Jakýkoliv pokus o oddálení platnosti nebo účinnosti, vyjádřený např. slovy „poté až“, „pokud“, „když“, „jestliže“ atd., činí směnku nezhojitelně neplatnou.

Co se týče směnečné sumy, zákon nepřikazuje, aby byla uvedena v číslicích i ve slovech, nicméně částka slovy je podstatnou náležitostí směnky. Banky však na dvojím vyjádření částky většinou trvají a oba údaje musejí být totožné. Směnka, která by vykazovala rozdíl mezi částkou uvedenou v číslicích a ve slovech, by nebyla přijata bankou k inkasu. [9]

ad 3) **směnečníkem (drawee)** je osoba, které ve směnce cizí prikazuje výstavce zaplatit určitou sumu peněz ve stanovený den, na stanoveném místě a to osobě ze směnky k tomu oprávněné. Zákon přesně nestanoví způsob, jakým má být směnečník na směnce uveden (postačuje označení jen pouhým jménem), nicméně v praxi se správně dbá také na další údaje, které z formálního hlediska nutné nejsou. V každém případě by měl být směnečník identifikován naprosto přesně a nesporně. V případě podnikatelských subjektů dle obchodního rejstříku (sídlo, bydliště, IČ), či jiného rejstříku, aby nedocházelo k záměnám. V případě fyzické osoby je nezbytné uvedení nejen adresy, ale i rodného čísla. Tato přesná identifikace, která by měla platit pro všechny zúčastněné strany, tak při další manipulaci se směnkou ušetří spoustu zbytečné práce a nepříjemných nedorozumění.

ad 4) **splatnost nebo-li skadence** (payment) směnky je okamžik, kdy se směnka stává splatnou (nebo též dospělou, či zralou). Údaj o splatnosti je velmi významný. Ovlivňuje dobu prezentace a běh promlčecí lhůty vůči přímým dlužníkům a také možný nástup intervenienta. Splatnost lze dle Ženevských konvencí stanovit pouze 4 způsoby. Jiný způsob stanovení splatnosti činí směnku nezhojitelně neplatnou (presumpce splatnosti na viděnou zde naplatí). Výstavce může určit splatnost směnky:

a) **na viděnou** („at sight“, „payable on demand“), také vistasměnka, á vista, á vue apod.. Doba předložení takovéto směnky je omezena na jeden rok, přičemž lhůtu k předložení je výstavce oprávněn určit i jinak (může ji prodloužit i zkrátit, popř. stanovit, že směnka nesmí být prezentována před určitým datem). Majitel musí zásadně uskutečnit viděnou! Indosanti mohou zákonnou či výstavcem jinak stanovenou lhůtu zkrátit, ale nesmějí měnit její počátek. Vistasměnky nejsou příliš praktické (majitel je může předložit

k placení kdykoliv a přímý dlužník musí být neustále připraven k případnému placení) a užívají se jen zřídka (např. u dokumentárních akreditivů nebo inkas).

b) **určitý čas po vidění** („at a fixed period after sight“), lhůtní nebo časová vistasměnka. Název je sice málo srozumitelný, ale myslí se jím takové směnky, které jsou splatné po uplynutí určité doby od přijetí směnky (čili potvrzení vidění). Pro počítání lhůty je rozhodné datum přijetí nebo protestu. Od něj počíná běh lhůty určené počtem dnů, týdnů, měsíců či roku. Samotným dnem splatnosti je vždy až poslední den lhůty počínající od prezentace.

c) **určitý čas po datu vystavení** („at a fixed period after the date of issue“), datosměnky. Den rozhodný pro počítání lhůty je shodný s datem vystavení směnky. Způsob výpočtu lhůty je obdobný, jako u směnek splatných určitý čas po vidění.

d) **určitý den** („at the fixed date“), fixní směnka či denní směnka. Tento způsob stanovení splatnosti směnky je nejčastější. Splatnost je určena přesným kalendářním datem, ale také jiným údajem, který dostatečně odlišuje den splatnosti od jiných dnů. V souladu s ustanovení zákona Směnečného a šekového tedy bude dostačujícím určením dne splatnosti např. „první pátek v roce 2004“, „poslední den 1. čtvrtletí 2004“, „na sv. Petra 2004“ atd. Vzhledem k neurčitosti dne splatnosti bude neplatná směnka splatná např. „v únoru 2004“ atd. [9]

ad 5) **údaj místa placení** – kde má být směnka placena. Toto místo obvykle splývá s místem či sídlem dlužníka. Ovšem při neuvedení místa splatnosti a při současném označení směnečníka pouze jménem dochází k neplatnosti směnky. Stejně následky bude mít neurčité uvedení místa splatnosti (neexistující místo, „splatno kdekoliv“, uvedení pouze ulice nikoliv města atd.). Směnečné formuláře někdy obsahují samostatnou kolonku, do které domicilát uvádíme. Ten se od určení platebního místa většinou liší jen předlozkou a označením osoby, např. splatno u Komerční banka a.s., České Budějovice (for value received payable at Komerční banka, a.s., České Budějovice).

ad 6) **řad (order)** – každá směnka musí obsahovat označení osoby, na jejíž řad (to order) má být placeno (remitenta). Ten je prvním majitelem směnky. Jelikož směnka je cenným papírem jménu svědčícím, lze jméno vynechat jen u směnky cizí znějící na vlastní řad, tedy v případě, kdy remitent je totožný s výstavcem směnky. Slova „na řad“ nemusí být v textu uvedena, neboť směnka je apriori ordrepapírem (popř. je-li opatřena zvláštní doložkou, je rektapapírem). V žádném případě není možné nahradit jméno remitenta údajem „na majitele“, „na doručitele“ či „majiteli“ anebo „doručiteli“. Nepřípustné je i ke

jménu remitenta takové doložky připojovat. Takto chybně vystavená směnka by se stala nezhojitelně neplatnou.

ad 7) **datum a místo vystavení směnky** (the date and the place of issue) – tento časový údaj je významný z mnoha hledisek. Od tohoto data počíná se úročení směnečné sumy (pokud bylo zúročení ve směnce sjednáno). Jiným příkladem může být prezentační lhůta vistasměnky, jenž začíná běžet od tohoto data. Zákon vyžaduje uvedení kalendářního data, které ovšem nesmí předcházet datu splatnosti. Zajímavé je, že dle české právní úpravy nebude ante či post datování směnky důvodem k její neplatnosti, což je v přímém rozporu s anglo-americkou právní úpravou, jež bude zmíněna později.

ad 8) podpis výstavce (the signature of the drawer) – pokud je výstavcem fyzická osoba, spočívá v pouhém podpisu. V případě právnické osoby či podnikatele (fyzické osoby) je obvykle k podpisu připojeno razítko nebo je název firmy vypsán strojem. S nejvyšší opatrností musí přistupovat k podpisu směnky zákonní zástupci, zmocněnci, popř. členové statutárních orgánů, pokud nehodlají být sami směnečně zavázanými osobami.

4.1.2 SMĚNKA VLASTNÍ

Směnka vlastní představuje písemný slib výstavce, že zaplatí určitou částku peněz v přesně stanovený den (nebo na viděnou) určité osobě, ve směnce označené. V anglicky mluvících zemích je směnka vlastní označována jako „promissory note“. Německy mluvící země většinou hovoří pouze o „der Wechsel“. Frankofonní země používají pro směnku vlastní označení „billet á ordre“.

Směnka vlastní musí mít všechny podstatné náležitosti, které jsou vyžadovány u směnky cizí, vyjma údaje směnečníka. Výstavce vlastní směnky je zavázán stejně jako příjemce směnky cizí. Pokud to neodporuje povaze vlastní směnky, platí pro ni ustanovení daná pro směnku cizí – tento předpoklad je shodný jak pro ženevskou, tak pro anglo-americkou úpravu.

Směnka cizí a směnka vlastní tvoří dva základní (nezaměnitelné) druhy směnek. V některé odborné literatuře se ještě můžeme setkat s vyčleněním třetího druhu směnek, s tzv. „zastřenou směnkou vlastní“. Je to sice trochu specifický druh směnky, nicméně svými náležitostmi plně spadá do kategorie směnek cizích. Jedná se o směnku cizí, ve které výstavce směnky prikazuje sám sobě, zaplatit remitentovi směnečnou sumu. Ovšem hlavním dlužníkem směnky se stává výstavce pouze přijetím směnky. Podpis výstavce tedy

činí z této osoby pouze dlužníka vedlejšího. Tato směnka se používá jen zřídka, většinou v případě, vydává-li ji centrála společnosti na svou pobočku.

4.2. FAKULTATIVNÍ NÁLEŽITOSTI SMĚNKY

Vyjma již zmíněných obligatorních náležitostí se můžeme v praxi setkat ještě s tzv. fakultativními (nepodstatnými) náležitostmi. Tyto „doplňující“ údaje mohou, ale nemusí být ve směnce obsaženy. Jejich absence v žádném případě nečiní směnku neplatnou. Některé takové doložky jsou právem přímo zmíněny, jiné nikoliv. Nejsou však v rozporu s právem a jsou proto možné. Ty doložky, jež právem nejsou upraveny vůbec, ale nejsou ani zakázány, jsou někdy označovány jako tzv. vedlejší doložky. Všechny doložky většinou mají význam pro lepší orientaci ve vztazích účastníků na směnce samotné. K nejčastěji používaným doložkám patří:

- **doložka hodnotová (valutová)** – „hodnota ve zboží“, „value received“. Tato doložka dává na vědomí, že protihodnotou směnečné sumy bylo dodáno zboží. Nejedná se tedy o finanční směnku, ale o směnku zbožovou. Další variantou této doložky je „hodnota v hotovosti“ či „hodnota v účtech“. „Hodnota v hotovosti“ naznačuje poskytnutí úvěru v hotovosti a doložka „hodnota v účtech“ naznačuje, že směnka slouží jako krytí úvěru, poskytnutého bezhotovostně. U této doložky je jasná její snaha o vazbu směnky, na konkrétní obchodní případ, nicméně nic nemění na abstraktivním charakteru směnky. Jako „modernější způsob“ využití této doložky jeví se postup výstavců směnek, kteří ke směnce připojují poznámku o tom, ke které faktuře, kupní či leasingové smlouvě se tato směnka vztahuje. Takováto vazba může být často uvedena např. ve směnečném prohlášení, které směnku doplňuje.
- **doložka efektivní** – tato doložka bývá obvykle uvedena zkratkou „EFF“ nebo „EFFECTIVE“ (někdy je možné se setkat i s českým ekvivalentem „efektivně“). Tato doložka znamená pro zavázaného, že je povinen plnit pouze v měně, která je na směnce uvedena.
- **doložka domicilační** – domicilát je někdy také označován českým ekvivalentem „umístěnc“. U domiciláta je směnka z vůle výstavce nebo příjemce směnky splatná. Jde o označení osoby, u níž má být směnka předložena k proplacení. Obvykle se jedná o bankovní institut.
- **doložka úzkosti** – „bez postihu“, „without recourse“, „sine obligo“. Osoby, jež tuto doložku využijí, dávají jednoznačně najevo, že neodpovídají za akceptaci a placení

směnky. Ovšem výstavce směnky se odpovědnosti za zaplacení zprostit nemůže. I pokud by doložku úzkosti výstavce použil, platí tato doložka za nenapsanou. V případě jejího využití u indosamentu, indosatář převádí veškerá práva na indosanta bez postihu pro indosatáře.

- **rekta doložka** – „nikoli na řad“, „pay only“, „pay for the account of“. Tato doložka představuje vůli indosatáře (popř. výstavce směnky), aby směnka nebyla dále převáděna na další osoby pomocí indosamentu. Využitím této doložky se ze směnky jako ordrepapíru stává rektapapír. Další převod takto indosované či vystavené směnky má tedy charakter postoupení pohledávky (cesse).
- **úroková doložka** – použití této doložky je možné pouze u tzv. lhůtních vistasměnek, tedy u směnek splatných určitý počet dní po viděné či u směnek splatných na viděnou. V případě využití této doložky u směnek s fixní splatností či u směnek splatných určitý počet dní po datu, platí doložka za nenapsanou.

4.3 VYUŽITÍ SMĚNKY

Jak již bylo dříve zmíněno, směnka se již po staletí využívá především ke krytí obchodních transakcí. V současné době je směnka nejčastěji využívána:

JAKO PLATEBNÍ NÁSTROJ;

- jako instrument umožňující zajištění obchodních transakcí;
- ke krytí úvěrových transakcí (ať hotovostních či bezhotovostních);
- jako „pojistka“ pro věřitele – s tímto využitím směnky se v současné době setkáváme velmi často. V okamžiku, kdy věřitel nezná přesnou výši pohledávky ani její splatnost, je vhodné vystavení biancosměnky. Typické bude využití této funkce jako zajištění leasingových splátek, či dlouhodobých investic. Ovšem vystavení biancosměnky s sebou nese i zvýšené riziko pro dlužníka. Nebude-li totiž směnka následně správně vyplněna, nemůže se namítat majiteli směnky, že nedodržel původní ujednání, ledaže majitel nabyl směnky ve zlé víře anebo se při nabývání směnky provinil hrubou nedbalostí. Pro odstranění těchto nejasností, bývá často vedle směnky sepsáno i tzv. směnečné prohlášení, ve kterém se věřitel zaváže k exaktnímu postupu při případném vyplňování směnečné sumy, např. směnečná suma nebude moci překročit sumu dosud nezaplacených leasingových splátek. V případě zajištění leasingových splátek je také často využíváno vystavování většího množství směnek, které odpovídá počtu splátek. Tento způsob je sice administrativně mnohem náročnější, ovšem eliminuje rizika spojená (především pro dlužníka) s biancosměnkami. Vzhledem k nemožnosti

postupného splácení směnky je naprosto nevhodné vystavení jedné jediné směnky, jako záruky za leasingové splátky.

4.4 VZNIK SMĚNEČNÝCH PRÁV A ZÁVAZKŮ

Směnečný právní vztah, tedy právo na úhradu směnečné sumy a povinnost tuto sumu uhradit, se zakládají ve stejný okamžik. Tímto okamžikem je vystavení platné směnky (vyhovující všem nárokům, které na ni jsou příslušnou normou kladeny) a podpis alespoň jedné ze zavázaných stran (jedno jestli je dlužníkem přímým či nepřímým), který je způsobilý ke zřízení takového závazku. Stejně jako dlužník, musí být způsobilý k tomuto úkonu i věřitel. Nelze ovšem také zapomenout na podmínku řádného nabytí směnky oprávněnou osobou.

4.5 ZÁNIK SMĚNEČNÝCH PRÁV A ZÁVAZKŮ

K samotnému zániku směnečných práv a závazků dochází nejčastěji zaplacením směnečné částky. Předtím, než dlužník splní svou základní povinnost, a tedy uhradí řádně a včas dlužnou částku, musí i věřitel splnit svou povinnost a to tím, že předloží dlužníkovi směnku řádně a včas k inkasu (presentment for payment). Těmito úkony je zpravidla směnečný vztah završen.

Ovšem uhrazení směnečné částky zdaleka nemusí proběhnout tak hladce, jak bylo výše uvedeno. Je možné, že dlužník odmítne směnku proplatit nebo na základě dohody mezi dlužníkem a věřitelem dojde k prolongaci směnky. Je nutno upozornit, že změny splatnosti provedené remitentem nebo dalšími majiteli mohou zavazovat jen další osoby, které se na směnku podepíší, tedy zejména další indosanty. Nemohou se tedy dotýkat již dříve podepsaných osob. Vůči nim by platila původní lhůta splatnosti.

5 KOMPARACE PRÁVNÍCH A ÚČETNÍCH ÚPRAV

5.1 KOMPARACE PRÁVNÍCH ÚPRAV

5.1.1 STRUKTURA JEDNOTLIVÝCH NOREM

Při následující komparaci jednotlivých typů směnečného práva bude využito těchto pramenů:

- **Úmluva o jednotném zákonu směnečném ze dne 7. června 1930** (Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes), dále jen JZS;
- **Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb.**, dále jen ZSŠ;
- **Úmluva OSN o mezinárodních směnkách z roku 1988** (Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes), dále jen UNCITRAL;
- kanadský **Bills of Exchange Act R. S. 1985**, dále jen BEA.

5.1.2 STRUKTURA JEDNOTLIVÝCH NOREM

JZS je základním kamenem ženevského (mezinárodního) práva. ZSŠ použijeme pouze jako podpůrnou normu, neboť je plně harmonizován s JZS. I když JZS není směrodatnou normou pro českou úpravu směnky, můžeme považovat oba tyto předpisy prakticky za totožné.

JZS se skládá celkem ze dvou titulů (částí).

- První titul obsahuje dvanáct následujících kapitol: Vystavení a forma cizí směnky; Indosament; Přijetí; „Avaly“; Splatnost; Placení; Postih pro nepřijetí a pro neplacení; Intervence pro čest; Stejnopisy a opisy; Změny; Promlčení; Všeobecná ustanovení.
- Druhý titul obsahuje ustanovení o směnce vlastní a již není členěn do dílčích kapitol.

Typickým představitelem anglo-amerického směnečného práva je kanadský Bills of Exchange Act. Vzhledem ke kanadské náležitosti ke Commonwealthu vychází z tradiční britské úpravy, která se stala vzorem pro většinu anglo-amerických legislativních řádů.

BEA se skládá celkem z pěti částí. Pro náš účel nejvýznamnější je část první a druhá, obsahující úvodní ustanovení a ustanovení o směnce cizí a směnce vlastní.

5.1.3 ÚVODNÍ A OBEČNÁ USTANOVENÍ

JZS neobsahuje žádná úvodní či obecná ustanovení, která by definovala základní pojmy použité v této normě. Tento způsob uspořádání zákonné normy je přizpůsoben její

mezinárodnosti. Výklad jednotlivých pojmů je přenechán na příslušné národní právní úpravě či právní teorii. Přičemž výklad použitých pojmů většinou není definován ani v příslušné speciální národní normě, ale je dán normou obecnou. V některých případech nenalezneme definici velmi podstatného pojmu v příslušné národní právní úpravě vůbec. Takovým případem může být například definice samotného cenného papíru. Ta není vůbec obsažena v právním řádu České republiky a většiny evropských zemí, s výjimkou Švýcarska.

BEA obsahuje interpretační a obecná ustanovení. V interpretačních ustanoveních jsou stručně charakterizovány základní pojmy jako doručitel, držitel, indosament, vydání (směnky), akceptace či „neobchodní dny“ („non-business days“) atd. V obecných ustanoveních již nalezneme detailnější specifikaci některých pojmů či úkonů. Je zde definován např. způsob podepisování směnek fyzickými či právníckými osobami, či jsou zde definovány bankovní dny atd.

UNCITRAL obsahuje obecná ustanovení, která jsou částečně inspirovány anglo-americkým právem. Nicméně v úvodních ustanoveních definuje pouze základní pojmy obsažené v textu normy a detailnější specifikaci právních úkonů přenechává (stejně jako JZS) na příslušné národní právní úpravě.

V těchto ustanoveních je možné nalézt pouze nepatrné rozdíly, které souvisejí především s terminologií příslušné normy. Stejně jako JZS upravuje posun splatnosti směnky, která je splatná v neděli, či ve svátek, BEA upravuje splatnost směnky v „neobchodní“ dny atd. Obecně lze říci, že BEA charakterizuje některé úkony detailněji. Např. v případě, kdy vyžaduje podpis zavazující se osoby, uznává i závazek, jenž byl učiněn osobou k tomu zmocněnou, či přesně specifikuje způsob podepisování směnek osobami, které zastupují právníckou osobu. Takováto ustanovení jsou v právních systémech podléhajících ženevským konvencím většinou přenechána obecným právním normám.

5.1.4 FORMA A INTERPRETACE SMĚNKY

V základní definici směnky dle ženevského a anglo-amerického práva můžeme sledovat zásadní rozdíly. V BEA je cizí směnka definována takto:

„A bill of exchange is an unconditional order in writing, addressed by one person to another, signed by the person giving it, requiring the person to whom it is addressed to pay,

on demand or at a fixed or determinable future time, a sum certain in money to or to the order of a specified person or to bearer.“

BEA tedy na rozdíl od JZS taxativně nevyjmenovává náležitosti směnky (ovšem jak bude později uvedeno, s nedodržením určitých podmínek spojuje neplatnost směnky). Směnku charakterizuje pouze jako bezpodmínečný písemný příkaz, adresovaný jednou osobou osobě druhé, podepsaný osobou příkaz dávající. Směnka (směnečná suma) je splatná na požádání (na viděnou) nebo v určitý pevně stanovený, nebo stanovitelný čas v budoucnosti a je splatná na řad, specifikované osobě či doručiteli! Doručitele charakterizuje BEA jako osobu, jež má v držení směnku splatnou na doručitele. Přičemž za směnku splatnou doručiteli je dle BEA považována směnka, ve které je výslovně uvedena její splatnost doručiteli, směnka obsahující biancoindosament či směnka, ve které jako trasát vystupuje neexistující či fiktivní osoba. Směnka znějící na doručitele je převoditelná pouhým předáním (delivery) cenného papíru.

Rozdíly této definice směnky od JZS jsou naprosto markantní. BEA nevyžaduje uvedení slova „směnka“ do textu listiny. Je tedy možno konstatovat, že definice směnky dle BEA je mnohem širší. Písemný projev vůle, který by dle JZS již nebylo možno uznat platnou směnkou, by tedy plně vyhovoval definici směnky dle BEA. Stejně tak BEA připouští vystavení směnky na doručitele! JZS ovšem směnku na doručitele vůbec nepřipouští.

UNCITRAL v případě vlastní definice směnky kombinuje oba dostupné systémy. Inspiruje se v BEA, ale definice směnky se více podobá ženevské úpravě. Taxativně uvádí náležitosti směnky a vyžaduje uvedení přesně definovaného textu jak do názvu listiny, tak do samotného textu listiny. Obligatorní náležitosti směnky, které UNCITRAL vyžaduje, již byly přesně definovány v předchozích kapitolách.

5.1.5 SPLATNOST SMĚNKY

V zemích, které podepsaly nebo se řídí Ženevskou konvencí, existují pouze čtyři způsoby stanovení splatnosti směnky. Anglo-americká úprava jich připouští více, ale prakticky se v běžném mezinárodním obchodu užívají tyto výše zmíněné 4 způsoby určení splatnosti směnky:

- směnky na viděnou;
- lhůtní vistasměnky;
- dato směnky;

- fixní směnky.

Hlavní rozdíl mezi BEA a JZS tkví v tom, že BEA opět jako u samotné definice směnky používá velmi obecnou definici splatnosti směnky. Připouští všechny způsoby splatnosti jako JZS, ale navíc obsahuje trochu komplikované a velmi obecné ustanovení, jež udává, že směnka může být splatná při určité události (nebo v určité pevně stanovené době po této události), u níž je jistota, že nastane (událost), nicméně čas, kdy tato událost nastane je nejistý. Pro tuto definici splatnosti směnky užívá BEA pojem „determinable future time“. Nicméně BEA nepřipouští možnost, že by splatnost směnky byla vázána na nějakou nahodilou událost. Taková směnka by se stala nezhojitelně neplatnou, i kdyby předemná nahodilá událost opravdu nastala.

5.1.6 NEPLATNOST SMĚNKY

JZS považuje směnku za neplatnou v případě, že nespĺňuje některou z podstatných náležitostí směnky s výhradou následujících případů:

- o směnce, v níž není údaj splatnosti, platí, že jest splatná na viděnou;
- není-li zvláštního údaje, platí, že místo uvedené u jména směnečníkova je místem platebním a zároveň místem směnečníkova bydliště;
- není-li ve směnce udáno místo vystavení, platí, že byla vystavena v místě uvedeném u jména výstavce.

BEA užívá definice opačné od JZS. Taxativně udává, ve kterých případech je směnka neplatná. Směnka je dle BEA neplatná v těchto případech:

- není-li datována (rozumíme datum vystavení směnky);
- neuvádí-li směnečnou sumu;
- neobsahuje-li místo, kde byla sepsána, či místo, kde má být placeno;
- je-li ante datována, post datována nebo den splatnosti je stanoven na neděli, či jiný mimosoudní den.

Je zřejmé, že BEA klade na směnku o něco větší omezení, než JZS. Shoduje se s JZS v požadavku na uvedení data a místa vystavení směnky. Ale ante datování či post datování směnky není v ženevském právu důvodem k její neplatnosti.

Další zřejmé rozdíly mezi BEA a JZS související s požadavky na náležitosti směnky můžeme najít také v definici biancosměnky. JZS připouští vystavení biancosměnky a stejně jako BEA nepřipouští možnost namítat majiteli směnky, že při vyplnění neúplné směnky nebyla dodržena předemná ujednání. Oba předpisy pamatují na

nabytí směnky ve zlé víře. BEA v případě biancosměnky hovoří o „perfecting bill“. Ovšem dle definice BEA je na rozdíl od JZS možné, aby biancosměnka spočívala pouze v čistém listu papíru, který obsahuje podpis výstavce a tento papír byl převeden na řad majitele, který je poté oprávněn směnku vyplnit. Takovýto postup vystavení biancosměnky je v rozporu s JZS, neboť ten vyžaduje, aby zavazující se osoba si byla vědoma toho, jak důležitý závazek zřizuje.

5.1.7 INDOSACE SMĚNKY

Indosament je institutem směnečného práva, který umožňuje převést směnku na dalšího nabyvatele bez složitých smluv. Pojem indosament je odvozen od ustáleného umístění zápisů o převodu směnky na jejím rubu – z latinského „in dorso“ („na rubu“). Indosament je někdy také označován jako rubopis a již méně často také jako žiro (pojem odrážející skutečnost, že převodní zápisy uvádějí směnku do oběhu – in giro).

Všechny porovnávané předpisy považují směnku za převoditelnou indosamentem i v případě, že nebyla vystavena na řad a částečný indosament považují za neplatný. Stejným způsobem přistupují jednotlivé normy i ke směnce, do níž výstavce pojal slova „nikoliv na řad“ („not to order“) – tzv. rekta doložka. Takto vystavená či indosovaná směnka (rektasměnka) je dále převoditelná pouze ve formě a s účinky obyčejného postupu pohledávky (cesse).

Rozdíly je ovšem možné nalézt v pojetí biancoindosamentu a v požadavku na bezpodmínečnost indosamentu. Všechny normy umožňují využití biancoindosamentu, přičemž biancoindosament může spočívat pouze v podpisu indosantově. BEA v případě, že indosament neobsahuje jméno indosatáře, připouští dvě možnosti dalšího postupu. Jedna možnost představuje doplnění jména indosatáře do biancoindosamentu (je možno směnku indosovat i na majitele). Dle druhé možnosti, se takto indosovaná směnka stává směnkou splatnou majiteli. JZS připouští pouze možnost doplnění jména indosatáře a indosament znějící na majitele považuje za nevyplněný. UNCITRAL se v pojetí biancoindosamentu shoduje s JZS, ovšem indosament vystavený na majitele „to bearer“ považuje za ekvivalent biancoindosamentu.

V případě požadavku na bezpodmínečnost směnky nedochází mezi jednotlivými normami k tak markantním rozdílům. Liší se pouze definice jednotlivých norem. JZS a UNCITRAL považují jakoukoli podmínku, na níž by byl indosament vázán za nenapsanou. BEA je v tomto případě benevolentnější. V případě, že indosament je vázán na nějakou

podmínku, rozhodnutí o tom, zda bude tato podmínka při placení dodržena, přenechává na směnečníkovi. Směnečník může podmínku respektovat, nebo plnit i v případě, že podmínka splněna nebyla. Přičemž takové plnění je považováno za právoplatné.

5.1.8 AVAL SMĚNKY

Směnečné rukojemství je v JZS upraveno formou avalu, přičemž v oblasti anglo-americké právní úpravy je znám pouze pojem koakceptu směnky vyjádřený např. „coaccepted by Mr. Bill Donaldson“ („koakceptováno panem Billem Donaldsonem“). Směnečným rukojmím se stává ten, kdo se zaručí svým vlastnoručním podpisem a doložkou naznačující ručení, např. „jako aval“, „per aval za akceptanta“, „jako rukojmí“ za některou ze zavázaných osob (na směnce uvedených). V případě, že není na směnce uvedeno, za koho se rukojemství přejímá, platí premisa, že je přejímáno za výstavce směnky.

Velmi důležitým momentem pro aval, popř. koakcept směnky je pozice směnečného rukojemství, z hlediska všech zavázaných osob. Avalista, popř. koakceptant se totiž platným a účinným zřízením svého závazku nestává sekundárně zavázanou osobou, nýbrž je postaven do naprosto stejné role, ve které stojí osoba, za níž se zaručil. Při praktickém využití směnky to znamená, že věřitel se nemusí v případě žádosti o úhradu směnečné sumy obracet v první řadě na dlužníka a až poté (pokud nedoručí k uspokojení pohledávky) na rukojmího (jak by bylo postupováno při běžném ručení), ale může se obrátit na avalistu přímo a požadovat po něm směnečné plnění. Rukojmí se tedy zařazuje mezi dlužníky, ale je samozřejmě nutné rozlišovat, zda je v tom kterém konkrétním případě zařazen mezi dlužníky přímé, či pouze postihové.

5.1.9 DOBA PLATNOSTI SMĚNKY

Platnost směnky podle ženevské dohody je omezena na dobu 3 let od data splatnosti, zatímco v oblasti anglo-americké právní úpravy je tato lhůta stanovena na dobu 6 let.

5.2 PRAKTICKÉ DOPADY ŽENEVSKÝCH ÚMLUV

5.2.1 NÁLEŽITOSTI SMĚNKY

Španělsko jako jedna z posledních evropských zemí harmonizovalo svoji národní úpravu s Ženevským jednotným právem. Požadavky na směnky jsou tak nyní velmi podobné ve všech kontinentálních evropských státech. V principu např. německá standardizovaná forma směnky naplňuje právní požadavky všech těchto států (a také požadavky britského BEA, který na směnky klade menší formální požadavky).

Navzdory harmonizaci předpisů, může i nadále docházet ke značným nesrovnalostem při interpretaci nebo řešení právních problémů a to především kvůli rozdílným národním jurisdikcím. Naneštěstí neexistuje „Mezinárodní nejvyšší soud“, který by se těmito záležitostmi zabýval. V mnoha malých zemích není k dispozici vyčerpávající (vše zahrnující) jurisdikce a také odborná literatura se často rozchází v názoru na konkrétní problém. Rozhodnutí národních soudů nemůže být automaticky použito v jiné zemi. V mnoha zemích je například „akceptace“ směnky vlastní (výstavcem) považována za její právoplatné vystavení. Ale neměli bychom se spoléhat na jurisdikci jiného státu.

5.2.2 PRAVOST PODPISU

I když se ženevské právo řídí principem, že každé ustanovení nebo závazek na směnce obsažený je platný i bez ohledu na to, zda jsou platná ostatní ustanovení či závazky (neplatnost jednoho závazku nezpůsobuje neplatnost dalších závazků), neměli bychom se na tento princip plně spoléhat. Neměla by nám být lhostejná pravost jednotlivých podpisů a také způsobilost (oprávněnost) osob směnečně zavázaných. Notářsky ověřená pravost podpisů a notářsky ověřená pravomoc směnečně zavázaných osob (obojí za poměrně nízký poplatek) může v každodenní praxi přinést dostačující jistotu o nezpochybnitelnosti jednotlivých podpisů. Avšak potvrzení signatářovou bankou může být vyžadováno přinejmenším v případě, kdy jednotliví účastníci nebudou sami schopni ověřit pravost podpisu a oprávněnost signatářů. Námitka na neplatnost podpisu nebo neoprávněnost signatáře (tato vada může být dokonce evidentní, pokud je k dispozici příslušný registr) je většinou velmi účinná a může vést k podstatnému zdržení při prosazení věřitelova nároku.

5.2.3 PODMÍNKY A DODATEČNÁ USTANOVENÍ

Jakýkoliv závazek na instrumentu (směnce) musí být v principu bezpodmínečný. JZS výslovně udává, že příkaz zaplatit stanovenou sumu peněz (nebo slib zaplatit u výstavce směnky vlastní) musí být bezpodmínečný.

Často je velmi složité rozlišit podmínku a neškodné dodatečné ustanovení. Na straně jedné jakákoliv klauzule vztahující se k základní transakci může být potenciálně nebezpečná. Avšak na straně druhé například dodatečné ustanovení „D/P“ (documents against payment) nebo jednoduché referenční číslo se určitě nebudou jevit jako nebezpečné. V mezinárodním obchodu se ovšem doporučuje vyhýbat se dodatečným ustanovením (i když jsou neškodná), neboť by tato ustanovení nemusela být respektována příslušnou národní jurisdikcí.

5.2.4 BIANCO SMĚNKA

Směnka, která úmyslně nebyla kompletně vyplněna. Směnka je následně vyplněna svým držitelem (dle potřeby – nejlépe na základě směnečného prohlášení). V kontinentálních evropských státech s výjimkou Francie (a Monaka) je vystavování bianco směnek výslovně povoleno, pokud jsou respektována příslušná ustanovení JZS.

Pokud byla vystavena bianco směnka bez dalšího, není možné namítat nabyvateli instrumentu v dobré víře, že směnka byla vyplněna neoprávněnou osobou. Pokud byl při vystavení bianco směnky použit standardizovaný formulář, je předpokládáno, že jakýkoliv další nabyvatel této směnky může za dodržení zákonných podmínek tuto směnku vyplnit. Na směnku, která byla omylem nekompletně vyplněna, nemůže být pohlíženo jako na bianco směnku – neexistuje totiž oprávnění tuto směnku vyplnit. Pokud by i přesto držitel takovéto směnky směnku vyplnil, pak by se nejednalo o oprávnění vyplnění, ale o její zfalšování.

Každý nový nabyvatel bianco směnky ovšem nemůže rozlišit, zda je instrument nekompletní záměrně, nebo z důvodu chybného vyplnění směnky. Proto se doporučuje, aby každý nabyvatel nekompletní směnky (bianco směnky), který ji chce v budoucnu vyplnit, získal od převodce výslovné oprávnění k jejímu vyplnění. Instrument, který je nekompletní z důvodu jeho chybného vyplnění, může být doplněn pouze za výslovného souhlasu všech zúčastněných stran. Vzhledem k prokazatelnosti takového kroku by měl být souhlas všech zúčastněných stran získán v písemné podobě. Ve vztahu k vyplňování bianco směnky je nutné ještě podotknout, že v každodenní praxi, především u bank,

jakékoliv škrtnání slov, opravy nebo rozdílně strojové písmo vytvářejí nedůvěru v platnost a regulérnost instrumentu. V mnoha případech je pak výhodnější (pokud je to proveditelné) vystavit nový instrument.

5.2.5 AKCEPT SMĚNKY

Dodavatel zboží někdy nechává kupujícího akceptovat směnku a někdy ji i následně indosuje na kupujícího. Poté kupující poskytne tuto směnku své bance k diskontu. Kupující současně ve většině případů pošle dodavateli šek v odpovídající částce, který je vystaven na diskontující banku. Když je šek předložen dodavatelem k proplacení, banka připíše na účet kupujícího diskontovanou částku ve formě úvěru a následně je touto částkou šek uhrazen. Výhodou této operace je, že většinou kupujícímu přináší výhodnější úrok (tento úrok je většinou podstatně nižší, než úrok za přečerpání účtu či úrok z úvěru). Kupující je tak schopen financovat obchod za jedněch z nejvýhodnějších podmínek, které jsou k dispozici. Navíc může kupující od prodávajícího získat další slevu za rychlou platbu v hotovosti. Dodavatel však i nadále zůstává výstavcem směnky nebo jejím indosantem. Dodavatel se může vyhnout své odpovědnosti z pozice indosanta, ale nikoliv z pozice výstavce směnky. Pokud by tedy směnka nebyla při splatnosti kupujícím řádně uhrazena, může být na dodavateli požadována úhrada směnky pro čest.

Tento postup je některými autory považován za „nečestnou manipulaci se směnkou“, ale je obvykle akceptován v Belgii, Francii a Německu. Dodavatel a také v určitém ohledu diskontující banka riskují, že kupující neodešle dodavateli šek a nebo že diskontovaná částka či kupujícího aktiva budou obstavenou třetí osobou. V některých evropských státech je výše popsaná procedura zcela neznámá nebo není vůbec akceptována.

5.2.6 VÝHRADA EFEKTIVNÍ PLATBY

Při výhradě „**payment effective in X-currency**“ chce výstavce směnky zabránit směnečníkovi (směnečnému dlužníkovi) ve využití jeho oprávnění uhradit směnku pro čest v peněžním ekvivalentu místní (lokální) měny. Doložka efektivní platby může držitele směnky ochránit před měnovým rizikem, pokud je směnečník ochoten uhradit směnečnou sumu efektivně v měně uvedené na směnce.

Avšak tato doložka neřeší problémy vyplývající z předpisů kontrolujících výměnu peněz, které se řídí předpisy země, ve které se nachází platební místo směnky. Tyto

předpisy mají přednost před všemi obchodními doložkami a musí být striktně respektovány. V některých státech občané nejsou oprávněni vlastnit cizí měnu nebo disponovat devizovým bankovním účtem. V takovém případě musí veškeré závazky hradit v lokální měně, která je následně směněna oprávněnou bankou do měny uvedené na směnce – pokud byl dlužník příslušnými autoritami řádně zmocněn takovýto závazek zřídit nebo pokud mu speciální předpis takové jednání obecně povoluje. Samotná obchodní operace a způsob platby bývají povolovány (autorizovány) společně (jako celek). Platební závazek vyplývající ze smlouvy či instrumentu, který by porušoval národní předpisy týkající se kontroly výměny peněz, by byl buď právně neúčinný anebo zcela neplatný.

V takovýchto případech by se tedy každá ze zúčastněných stran měla velmi dobře informovat o příslušných národních předpisech. Bez profesionální pomoci je totiž velmi obtížné být informován o veškerých měnových zákonech, implementovaných pravidlech, rozhodnutích soudu a vládních agenturách, které jsou ve většině států velmi spletité. Je tudíž vhodné kontaktovat zahraniční banky nebo právníky buď přímo anebo prostřednictvím místního korespondenta.

5.2.7 PROLONGACE

Prodloužení splatnosti směnky není výslovně regulováno ani ženevským jednotným právem, ani BAE. Prolongace může být provedena třemi různými způsoby:

- **dohodou mezi věřitelem a dlužníkem**, která je ovšem platná a závazná pouze mezi těmito dvěma stranami;
- **dodatkem** (výhradou, ustanovením) **na směnce samotné** – tato metoda se ve Švýcarsku nazývá „qualified prolongation“ (kvalifikovaná prolongace) a je zde velmi častá. V Německu se tato metoda nazývá „direct prolongation“ (přímá prolongace). Tato metoda není v Evropě příliš používána, jelikož zúčastnění strany musejí potvrdit svou shodu s prodloužením splatnosti směnky na směnce samotné;
- **nahrazením originálu směnky novým originálem** s prodlouženým datem splatnosti. Tento nový dokument se obvykle nazývá „prolongation instrument“ a metoda se v Německu nazývá „indirect prolongation“ a tato metoda je velmi často využívána v evropských zemích.

První metoda je využívána jen zřídka a navíc není příliš praktická, neboť jí nejsou vázány třetí strany a směnka nemůže být protestována věřitelem po datu splatnosti.

Druhá metoda je užívána především ve Švýcarsku. Věřitel si udrží svou pohledávku (založenou na směnce), ale musí mít na zřeteli, že ostatní zúčastněné strany musí potvrdit prodloužení splatnosti směnky svým podpisem (re-signing). Směnečník musí provést re-akcept. Takto upravený instrument bývá také někdy nazýván jako „Re-Akzept“.

Třetí metoda, která je obecně rozšířená má ovšem praktickou nevýhodu, především pokud věřitel požaduje prodloužení splatnosti instrumentu krátce před jeho splatností. Formální správnost nové směnky by měla být velmi důsledně zkontrolována s původním originálem. Pokud již byla směnka, která má být nahrazena odeslána korespondenční bance nebo bance, ve které je domicilována, může se stát, že již není dostatek času na to, aby byl výstavci směnky zaslán ke kontrole nově akceptovaný instrument. Existuje jediná možná cesta, jak se tomuto problému vyhnout a to požádat korespondující banku, aby ověřila veškeré důležité náležitosti směnky (formální náležitosti, oprávnění, poplatková povinnost, předpisy regulující směnu měny) před její výměnou za nový instrument. V tomto případě, by příslušné povinnosti měly být korespondující bance jasně vysvětleny. Pokud je korespondentem malá banka nebo místní pobočka, pak by tato kontrola měla být provedena odpovědným právníkem. Může se totiž přihodit, že platná směnka je vyměněna za neplatnou, což může být zjištěno až později a v tu dobu již může být pozdě na jakoukoliv nápravu takového omylu. Neměli bychom také zapomínat na možnost, že dlužník by se mohl snažit předložit neplatnou či spornou směnku zcela úmyslně a to proto, aby získal čas, jelikož věřitel nemůže neplatnou směnku použít.

5.2.8 SMĚNEČNÝ PROTEST, POPLATKY ZA PROTEST

Protest cizí či vlastní směnky je formální úkon, který je většinou prováděn oficiální (úřední) cestou nebo prostřednictvím notáře, a to v případě, kdy směnka nebyla akceptována či uhrazena v den splatnosti. Při směnečném protestu je vyhotovena protestní listina (někdy je také označována pouze jako směnečný protest), která slouží jako důkaz při případné žalobě proti osobě, jež neakceptovala, popř. neproplatila předloženou směnku. V některých státech má písemné potvrzení směnečníka, popř. dlužníka stejnou váhu, jako směnečný protest, např. ve Španělsku je dostačujícím důkazem (je stavěn na úroveň protestu) o neproplacení směnky, popř. jejím neakceptování, písemné vyjádření banky. Toto potvrzení je ovšem účinné pouze tehdy, pokud byla příslušná banka ve směnce výslovně uvedena jako platební místo.

5.3 KOMPARACE NÁRODNÍCH ÚPRAV

5.3.1 FRANCIE

Francouzská právní úprava směnečná byla inkorporována do francouzského obchodního zákoníku (Code de commerce). Francouzská úprava se liší především formálními požadavky na podpis směnky, lhůtami pro uplatnění protestu a vymáháním směnečných pohledávek. Také zde existuje speciální metoda pro užití domácí směnky bez toho, aby byl originál dokumentu zaslán na místo placení, jelikož data mohou být předána elektronickými prostředky („LCR“, „lettre de change relevée“).

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

Ve Francii musí být při sepisování směnky (ať cizí či vlastní) použit oficiální formulář, který má předepsané náležitosti. Tato povinnost se vztahuje na všechny směnky vystavené na území Francie, bez ohledu na to, zda je vystavena v eurech, či jiné (cizí) měně. Dle novelizace Code de commerce z roku 1966 může výstavce směnky a indosant opatřit směnku „faxovým podpisem“, který je považován za vlastnoruční podpis.

PROTEST

Protest nemusí být činěn v případě, kdy byl využit oficiální formulář, který standardně obsahuje klauzuli „bez protestu“ („stipulée sans frais“), přičemž je samozřejmě zachováno právo postihu.

Lhůta pro podání protestu je zde prodloužena na deset pracovních dnů následujících po dni splatnosti směnky. Tato okolnost je také důvodem, proč instrumenty splatné ve Francii nejsou navraceny krátce po jejich neuhrazení, jelikož dlužník většinou žádá korespondující banku, aby před učiněním protestu počkala až na konec stanovené lhůty.

BIANCO SMĚNKY

Ustanovení paragrafu 10 JZS nebyla Francií ratifikována. Je zde však i přes tuto skutečnost připouštěno užití blanco směnky a to v případě, že směnka byla následně korektně vyplněna.

OCHRANA SPOTŘEBITELE

Dva zákony o ochraně spotřebitele vydané v letech 1978 a 1979 zakazují použití směnky a to ať se jedná o její vystavení, akceptaci či avalování ve vztahu k tzv.

„chráněným spotřebitelům“. Ve vztahu k poskytovateli finančních prostředků, který by přes výslovný zákaz tohoto předpisu vyžadoval po příjemci úvěru (konečném spotřebiteli) nějaký z uvedených směnečných závazků, se takovýto směnečný závazek stává jednoznačně neplatným. Nicméně ve vztahu k třetím osobám je takováto směnka i nadále platná. Za porušení výše uvedeného zákazu je jakýkoliv poskytovatel úvěru tvrdě pokutován.

AVAL

Při uvádění avalu na francouzskou směnku je nezbytně nutné uvést, za kterou ze zúčastněných stran je aval prováděn. V případě, že součástí avalu není jednoznačná upřesňující doložka (např. „pour le tiré“ – „for the drawee“, „za směnečníka“), má se za to, že avalista se zaručuje za výstavce směnky.

Aval je také možno zřídit na samostatném dokumentu. Takový dokument musí obsahovat místo vystavení, název a směnečnou sumu, přičemž záruka nesmí být vázána na žádnou podmínku. Z praktického hlediska se ovšem doporučuje provádět aval přímo na původním instrumentu. Samostatný dokument, na kterém by byl aval zřízen, bude zřejmě následně transportován a připojen k původnímu dokumentu, který obsahuje vlastní směnečný závazek, přičemž není samozřejmě vyloučena ztráta samostatného avalu, popř. jeho záměna. Tato nevýhoda se netýká pouze prvotního transportu, ale veškerého dalšího nakládání s oběma dokumenty.

5.3.2 ITÁLIE

Italští obchodníci často užívají „ricevuta bancaria“ (jakési „bankovní potvrzení“), jehož vzhled je velmi podobný směnce. V tomto dokumentu může být například uvedeno: „Riceviamo la somma di Lit.... che a menzo della (banca) ci avete versata a saldo della ns Fattura No....“ („Potvrzujeme přijetí částky ve výši lir, kterou jste nám zaplatil v plné výši prostřednictvím (banka) naší fakturu číslo.....“). Je nutné podotknout, že se jedná pouze o formální potvrzení a v žádném případě by nemělo být zaměňováno se směnkou.

PROTEST

V případě neplacení směnky je učinění protestu doporučeno. Protest může být učiněn u veřejného notáře nebo prostřednictvím soudu.

Namísto oficiálního protestu je v Itálii také uznáváno směnečnicko prohlášení o neplacení či neakceptaci. Toto prohlášení ovšem musí být sepsáno, podepsáno a datováno samotným směnečníkem nebo může být prohlášení vyplněno také soudem. Navíc s tímto druhem protestu musí souhlasit také držitel směnky a je možné jej použít pouze v případě, že si výstavce směnky při jejím vystavení výslovně nevymínil učinění oficiálního protestu.

FINANČNÍ SMĚNKY

Velmi úspěšné využívání obchodních cenných papírů, především na londýnském trhu a neuspokojivá právní a daňová situace italských ekvivalentů, vedla v roce 1994 k představení finanční směnky, jejíž institut byl zřízen zákonem č. 43 ze dne 13. ledna 1994. Tyto finanční směnky jsou směnkami ve smyslu italského směnečného zákona, avšak musejí být vydávány v sériích a jejich splatnost musí být stanovena v rozmezí 3 – 12 měsíců ode dne vydání. Tyto směnky musí být indosovány s klauzulí „senza garanzia“ („bez záruky“).

ZTRÁTA SMĚNKY

Italské právo stanovuje zvláštní soudní řízení pro umoření (zrušení) ztracené, odcizené či zničené směnky.

Oprávněná strana musí předložit svůj požadavek na zrušení směnky buď prezidentovi příslušného obvodního soudu, v jehož jurisdikci se nachází místo placení, nebo nejbližšímu soudci soudu, místně příslušného sídlu oprávněné osoby. Žádost o umoření směnky musí obsahovat přesný popis instrumentu (je vhodné přiložit fotokopii). V případě, že soudce nařídí zrušení směnky, je tato skutečnost zveřejněna v Italských úředních listech. V případě, že dlužník nepodá námitku, je povinen směnečnou sumu uhradit věřiteli do 30 dnů ode dne zveřejnění zrušení směnky v úřednicích listech a to v případě, že směnka již byla splatná či byla vystavena na viděnou.

5.3.3 NĚMECKO

Text JZS byl Německem přijat jen s malými změnami ve směnečném zákoně „Wechselgesetz“ ze dne 21. června 1933.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

Německé směnečné právo nepředepisuje konkrétní podobu formuláře, který by měl být užíván při vystavování vlastní či cizí směnky. Avšak v každodenní praxi je zde téměř výhradně využíván formulář, odpovídající normě DIN 5004, který byl vytvořen v roce 1968 a aktualizován v roce 1999. Tento formulář je využíván především s ohledem na Všeobecné obchodní podmínky Spolkové banky (Bundesbank). Spolková banka totiž přijímala k eskontu pouze směnky, které odpovídaly normě DIN 5004. V současné době Spolková banka již směnky k eskontu nepřijímá, ale využívá je jako zástavní instrument. Při přijímání směnek do zástavy banka vyžaduje, aby směnka splňovala stejné požadavky formální správnosti, které byly na instrument kladeny v případě jeho eskontu. Spolková banka dále může dle svých Všeobecných obchodních podmínek při přijímání cizojazyčných směnek do zástavy požadovat překlad směnky do německého jazyka. Obchodník poskytující směnku k zástavě podepíše překlad směnky za účelem garance její formální správnosti.

SMĚNEČNÉ POPLATKY

Směnečné poplatky byly v Německu zrušeny a to s účinností od 1. ledna 1992.

OCHRANA PRÁV SPOTŘEBITELŮ

Zákon o spotřebitelských úvěrech (Verbrauchkreditgesetz) z roku 1992 zakazuje v paragrafu 10 odstavec 2 užití směnky jako zajištění pohledávky vyplývající z úvěrové smlouvy. Spotřebitel nesmí být nucen k tomu, aby se směnečně zavázal ke krytí věřitelových nároků vyplývajících z úvěrové smlouvy. Současně se spotřebitel může domáhat vydání směnky, která byla uzavřena v rozporu s tímto ustanovení Zákona o spotřebitelských úvěrech, přičemž věřitel ručí za všechny škody, které z takovéto směnky spotřebiteli vzniknou.

Směnka vystavená v rozporu s výše uvedenými ustanoveními Zákona o spotřebitelských úvěrech však není automaticky neplatná, což koresponduje i s již zmiňovaným „abstraktním“ pojetím směnky. Třetí strana, která by nabyla směnky v dobré víře, může na spotřebiteli vymáhat úhradu směnečné sumy. Věřitel (poskytovatel úvěru) však musí v takovém případě uhradit spotřebiteli veškeré škody, které utrpěl v souvislosti s úhradou neoprávněně vystavené směnky.

AVAL

Kromě klasické klauzule „per aval“, „jako aval“ je vhodné při zřizování avalu také na směnku uvést, za koho je záruka činěna. Zpravidla se aval zaručuje za směnečníka. Přičemž tato skutečnost by měla být v avalu přesně indikována, jelikož německé právo předpokládá, že v případě, kdy není u avalu uvedeno, za koho se avalista zaručuje, pak je naplněna domněnka, že záruka je prováděna za výstavce směnky. V mnoha případech se stává, že takový předpoklad je v přímém rozporu s avalistovým původním záměrem. Soudy sice našly cestu, jak za určitých okolností tuto překážku překonat, nicméně v obchodní praxi jistě není vhodné riskovat takovéto nedorozumění, a proto se všeobecně doporučuje využívat jednoznačné klauzule (např. „jako aval za směnečníka“), které vylučují záměnu osoby, za kterou se aval zaručuje.

ZTRÁTA SMĚNKY

Ztracená nebo zničená směnka může být soudní cestou uznána za zrušenou. Žádost o umoření směnky musí být podána posledním držitelem směnky u soudu, do jehož místní příslušnosti spadá splatnost směnky. Platný a účinný rozsudek o umoření směnky nahrazuje původní ztracený či zničený dokument.

5.3.4 RAKOUSKO

Rakousko patří mezi země, které podepsaly a ratifikovaly všechny tři ženevské konvence. Jednotná právní úprava vešla v platnost na území Rakouska dne 1. ledna 1934. Připojením Rakouska k Německé říši bylo tehdejší rakouské směnečné právo zrušeno a nahrazeno příslušnými ustanoveními německého práva, které bylo platné až do 1. května 1955, kdy vstoupil v platnost rakouský směnečný zákon ze dne 16. února 1955. Od té doby je rakouská směnečná úprava prakticky totožná s německou úpravou. Malé rozdíly je možné nalézt pouze v úpravě protestace směnky, postupu při její ztrátě či zničení a také zkrácené směnečné řízení je více přísné, než německé.

OCHRANA PRÁV SPOTŘEBITELŮ

Zákon o ochraně spotřebitelů z roku 1979 stanoví v paragrafu 11, že poskytovatel úvěru může přijmout od konečného spotřebitele (příjemce úvěru) směnku pouze v tom případě, že on sám je držitelem směnky a směnka není splatná na řad. Směnka, která by byla vystavena v rozporu s tímto právním předpisem, se ovšem automaticky nestává

neplatnou. V případě, že by spotřebitel uhradil takovou směnku, může se domáhat náhrady na původním věřiteli.

AVAL

Při zřizování avalu na směnce platí v Rakousku podobná pravidla, která byla zmíněna u německého systému. V případě, že není zmíněna osoba, za kterou je záruka činěna, vyvrací blízkost avalova podpisu u podpisu směnečníka domněnku, že záruka je zřizována za výstavce směnky. V opačném případě je naplněn předpoklad, že neoznačený aval se zaručuje za výstavce směnky.

PROTEST

Protest je v Rakousku možné učinit prostřednictvím veřejného notáře, popř. prostřednictvím zvláštního soudního úředníka (nikoliv prostřednictvím poštovních úředníků). Výše poplatku za protest je odvislá od směnečné sumy a řídí se oficiálním ceníkem notářských poplatků, popř. zákonem o soudních a administrativních poplatcích). Pokud je protest činěn prostřednictvím veřejného notáře, pak je kromě již zmíněného poplatku (závislého na výši směnečné sumy), navíc hrazen také fixní poplatek. V Rakousku neexistuje veřejný seznam protestů, notáři jsou však povinni vést chronologický seznam protestů, které byly jejich prostřednictvím učiněny.

ZTRÁTA SMĚNKY

Instrument (směnka), který byl ztracen nebo zničen, může být prohlášen za neplatný prostřednictvím speciálního umořovacího řízení. Lhůta pro vyřízení všech formalit je dvouměsíční a začíná se počítat ode dne splatnosti směnky (v případě, že směnka ještě nebyla splatná). Věřitel může také požadovat, aby akceptant cizí směnky, popř. výstavce vlastní směnky či jejich spoludlužníci uhradili směnečnou sumu do zástavy. Poté, kdy soud prohlásí dokument oficiálně za zničený či ztracený, může se věřitel domáhat uhrazení směnečné sumy, která je již hrazena nikoliv do zástavy, ale přímo věřiteli.

Osvědčení o protestu, které bylo ztraceno nebo zničeno, může být nahrazeno potvrzením dokumentujícím podání protestu. Tento dokument musí být vydán soudním úředníkem, který na požádání vystaví ověřenou kopii původní protestní listiny.

5.3.5 ŠVÝCARSKO

Švýcarsko patří ke státům, které podepsaly a následně ratifikovaly ženevské konvence. Ustanovení jednotného práva byla Švýcarskem inkorporována do „Závazkového zákona“ (paragraf 991-1099; paragraf 990 reguluje právní způsobilost ke směnečným závazkům). Švýcarská úprava směnečná používá téměř stejné názvosloví, jaké užívá ekvivalentní německá úprava.

OCHRANA PRÁV SPOTŘEBITELŮ

Ve Švýcarsku spolkový zákon o Spotřebitelských úvěrech (jenž vstoupil v platnost dne 1. dubna 1994) zakazuje ve vztahu ke spotřebitelským úvěrům používání směnky jako platebního prostředku, popř. zajišťovacího prostředku. Paragraf 14 tohoto zákona přesně uvádí:

- věřitel nesmí přijímat směnky jako platbu nebo zajištění úvěru;
- spotřebitel může kdykoliv požadovat po věřiteli navrácení takového instrumentu;
- věřitel je odpovědný za všechny škody, které spotřebitel utrpí v souvislosti s vystavením takové směnky.

Instrument, který by byl vystaven v rozporu s výše uvedeným zákazem, se ovšem automaticky nestává neplatným. Třetí strana, která by nabyla takový instrument v dobré víře, může po spotřebiteli vyžadovat uhrazení směnečné sumy. Původní věřitel má však povinnost takové plnění spotřebiteli v plném rozsahu nahradit.

PROTEST

Protest je zpravidla prováděn prostřednictvím veřejných notářů. V závislosti na jednotlivých kantonech, je možné protest směnky provést také prostřednictvím soudce první instance, exekutora či krajských nebo městských úředníků. Protest nemůže být proveden poštovními úředníky.

ZTRÁTA SMĚNKY

Ve Švýcarsku samozřejmě také existuje procedura, zajišťující umoření ztraceného instrumentu. Žádost o umoření ztracené směnky musí být podána u místně příslušného soudu, přičemž místní příslušnost soudu se řídí místem placení směnky. Umoření směnky je přípustné pouze v tom případě, že držitel směnky je neznámý. V případě, že by byl znám držitel směnky, pak není možné provést její umoření.

5.3.6 RUSKO

Tehdejší SSSR ratifikovalo v roce 1936 Úmluvu o jednotném zákonu směnečném a následně vydalo vlastní zákon směnečný a šekový ze dne 7. srpna 1937, založený na této konvenci. SSSR dále podepsalo, ale nikoliv ratifikovalo UNCITRAL International Bill of Exchange Convention.

„VEKSELS“

Cizí a vlastní směnky jsou v Rusku často označovány jako tzv. „veksels“ (z německého pojmu „Wechsel“) a jsou často používány k obecným finančním účelům. V tomto smyslu se směnky hojně rozšířily jako prostředek krátkodobého financování používaný k prozatímní úhradě dluhů v den jejich splatnosti, především společnostmi, finančními institucemi, ale i regionální a federální vládou. Ve skutečnosti se v některých případech směnky stávají jakýmsi pseudo-penězi a namísto toho, aby byly při splatnosti uhrazeny, jsou vyměněny za nové směnky.

MĚNOVÁ LEGISLATIVA

Směnky vystavené (splatné) v cizí měně mohou být v Rusku realizovány pouze se souhlasem centrální banky. Je vhodné ověřit si každou transakci individuálně a úzkostlivě dbát na ověření, zda je tato transakce legální.

PROTEST

Protest může být učiněn prostřednictvím veřejných notářů, přičemž je vyžadováno použití oficiálního formuláře potvrzujícího provedení protestu.

5.3.7 ČÍNSKÁ LIDOVÁ REPUBLIKA

Obchodovatelné cenné papíry byly v Číně používány již po staletí. První čínský zákon směnečný a šekový byl vydán v roce 1929. V roce 1930 Čína nepodepsala původní ženevskou Úmluvu o JZS. Čína také aktivně spolupracovala s UNCITRAL na přípravě konvencí o mezinárodní směnce (International bill of exchange and International promissory notes Conventions), ale žádnou z těchto konvencí nepodepsala.

Na základě pečlivých studií předpisů o cenných papírech prováděných v Severní Americe a Evropě byla v Číně vytvořena jednotná národní legislativa, která vešla

v platnost dne 1. ledna 1996. Tato nová zákonná úprava cenných papírů (new Negotiable Instruments Law – „NIL“) se zaobírá domácími a mezinárodními směnkami i šeky. Struktura i obsah tohoto nového práva se velmi podobají ženevskému Jednotnému zákonu směnečnému. V některých aspektech je tato úprava více moderní, v jiných však více formální.

BANKOVNÍ/OBCHODNÍ SMĚNKY

Paragraf 19 (2) NIL povoluje užívání a vystavování cizích směnek bankovním institucím, právníckým osobám a dokonce i osobám fyzickým. Dle paragrafu 73 (2) mohou směnky vlastní vystavovat pouze bankéři. Bankovky nejsou považovány za směnky.

FORMÁLNÍ POŽADAVKY

Čínské banky a obchodní společnosti používají stejný vzor směnečných formulářů, který používá Bank of China. Směnky, které jsou vyhotoveny v cizím jazyce, aby vyhověly NIL, musejí obsahovat také čínský překlad. Paragraf 22 stanoví, že směnka musí obsahovat sedm následujících náležitostí:

- slovo „směnka“ („hui piao“);
- bezpodmínečný příkaz zaplatit;
- určitou sumu peněz;
- jméno směnečníka;
- jméno vlastníka směnky (doručitele);
- datum vystavení;
- podpis výstavce.

Bude-li na směnce chybět jakákoliv z výše uvedených náležitostí, stává se směnka nezhojitelně neplatnou. Pokud není ve směnce uvedeno datum splatnosti, platí předpoklad, že směnka je splatná na viděnou. V případě, že není specifikováno místo splatnosti směnky, považuje se za místo splatnosti bydliště směnečníka či místo obvyklého pobytu směnečníka. Podobně lze v případě neuvedení místa vystavení směnky vycházet z premisy, že za místo vystavení směnky je považováno bydliště výstavce směnky či místo jeho obvyklého pobytu. Za právoplatný podpis je považován vlastnoruční podpis, razítko nebo razítko doplněné vlastnoručním podpisem (paragraf 7). Jakékoliv další detaily či ustanovení nemají na směnce jakýkoliv efekt (paragraf 24).

ZÁKLADNÍ TRANSAKCE/PŘEVODITELNOST

Paragraf 10 (1) požaduje, aby vydání, nabytí a převod instrumentu probíhalo ve shodě s principy dobré víry a čestného jednání (příčemž má být bráno v potaz také čestné jednání při vzniku základní obchodní transakce). Nicméně toto ustanovení nemůže být chápáno v tom smyslu, že každý převodce instrumentu (směnky) má povinnost jakýmsi způsobem prošetřovat (informovat se) o okolnostech týkajících se vydání, nabytí či převodu předmětného instrumentu. Spíše by mělo být chápáno jako zákaz podvodných transakcí.

ROZPOR VE SMĚNEČNÉ SUMĚ UVEDENÉ SLOVEM A ČÍSLEM

Směnečná suma musí být vyjádřena v dlouhé formě čínských znaků a arabskými číslicemi. Pokud vznikne rozpor mezi těmito dvěma vyjádřeními, stává se směnka neplatnou (paragraf 8). Tato skutečnost nekoresponduje s ženevským právem, které v takovém případě upřednostňuje částku uvedenou slovy. Také jakákoliv úprava částky, data (pravděpodobně data splatnosti či vydání) nebo vlastníka směnky vede k neplatnosti směnky.

AVAL

Směnka může být zaručena písemným prohlášením, které může být uvedeno na samotném instrumentu, popř. na alonži. Tento způsob provedení avalu se velmi podobá ženevské úpravě. Dle paragrafu 46 musí být v avalu uvedeny tyto detaily:

- slovo „ručení“ („bao zheng“);
- jméno a adresu ručitele;
- jméno toho, za koho je ručení prováděno;
- datum provedení avalu;
- podpis ručitele.

Aval nesmí být vázán na žádnou podmínku. Pokud by již provedený aval byl vázán na nějakou podmínku, považuje se tato podmínka za nenapsanou. Pokud směnka nebyla dosud akceptována, má se za to, že avalista ručí za výstavce směnky. Tato konstrukce je preciznější, než odpovídající ženevská úprava dle paragrafu 31 (4) jednotného ženevského práva a koresponduje s paragrafem 46 (5) konvence UNCITRAL.

DATUM SPLATNOSTI

Směnky vystavené na viděnou, musejí být předloženy k proplacení během jednoho měsíce po datu vystavení. Směnky, které jsou splatné v určitý den nebo po uplynutí určité doby po vystavení či po viděné, musejí být předloženy k proplacení do 10 dnů ode dne splatnosti.

PROTEST

V zásadě je nezbytné získat potvrzení o provedení protestu, především za účelem vykonání postihu pro neplacení (paragraf 62). Podle nového práva není nezbytné získat notářem ověřenou protestní listinu – v tomto případě je postačujícím důkazem potvrzení osoby, která akceptaci či uhrazení směnečné sumy odmítla. Není ovšem zcela jasné, zde je také postačující příslušné potvrzení od banky (v případě, že banka byla ve směnce určena jako místo placení).

PROMLČECÍ DOBA

Promlčecí doba je dva roky ode dne splatnosti směnky. V případě směnky splatné na viděnou, začíná promlčecí doba běžet ode dne vystavení směnky. Promlčecí doba týkající se uplatnění práv držitele směnky proti indosantům je pouze šestiměsíční a začíná se počítat ode dne, kdy došlo k odmítnutí akceptace směnky, či jejího proplacení. Pokud indosant, proti němuž bylo uplatněno právo postihu, hodlá také uplatnit své právo postihu u předchozího indosanta (paragraf 71), musí tak učinit během tří měsíců ode dne, kdy uhradil směnečnou sumu nebo ode dne, kdy proti němu byl učiněn postih (paragraf 17).

SMĚNKY VLASTNÍ

Čínské právo také osahuje některá specifická ujednání týkající se směnky vlastní (paragraf 73-81), přičemž oprávnění k vydávání vlastních směnek mají pouze banky. Bank of China vydává speciální administrativní opatření, která předepisují požadavky na takové banky kladené. Dle paragrafu 76 (1), musí vlastní směnka obsahovat následující náležitosti:

- slova „vlastní směnka“ („ben piao“);
- bezpodmínečný slib zaplatit;

- určitou sumu peněz;
- jméno vlastníka směnky;
- datum vystavení směnky;
- podpis směnečníka.

V případě, že není specifikováno místo splatnosti směnky nebo místo jejího vydání, považuje se za místo splatnosti sídlo podniku (banky). Tato směnka musí být splacena během dvou měsíců ode dne vydání.

5.4 KOMPARACE ÚČETNÍCH ÚPRAV

5.4.1 ČESKÁ ÚČETNÍ ÚPRAVA

Cenné papíry a podíly se v České republice, počínaje rokem 2002, oceňují pořizovací cenou. Do té doby byly cenné papíry oceňovány cenou pořízení, která nebrala v potaz náklady související s pořízením cenného papíru. Směnky se tedy nyní jako každý jiný cenný papír, oceňují pořizovací cenou, tj. včetně přímých pořizovacích nákladů s pořízením souvisejících. Postupy související s operacemi s cennými papíry a podíly (včetně směnek) jsou stanoveny Českým účetním standardem č. 008 – „Operace s cennými papíry a podíly“. Dle tohoto standardu se o směnkách jako o dlužných cenných papírech účtuje v těchto účtových skupinách:

06 – Dlouhodobý finanční majetek

25 – Krátkodobé cenné papíry a krátkodobý finanční majetek.

Směnka je specifickou kategorií cenných papírů. Účetnictví posuzuje směnku dle účelu, ke kterému byla směnka vystavena a jaký záměr se vystavením směnky sledoval. Rozdílné úhly pohledu na směnku komplikují také způsob klasifikace směnky a její účtování.

O směnkách jako platebním prostředku se účtuje odchylně od směnek, které jsou účetní jednotkou drženy pouze jako cenný papír. V tomto případě se za pořizovací cenu směnky u věřitele považuje hodnota pohledávky, popř. se hodnota směnky zvyšuje o alikvotní úrokový výnos. Dlužník o takovéto směnce analogicky účtuje na příslušných účtech účtové skupiny 32 – Závazky (krátkodobé), popř. účtové skupiny 47 – Dlouhodobé závazky. Úrokový výnos vázící se k hodnotě směnečné pohledávky se účtuje obdobně, jako je tomu v případě směnek zachycených na účtech účtových skupin 06 a 25, tj. zvýší se hodnota účtu 312 - Směnky k inkasu a současně se účtuje hodnota úroků ve prospěch výnosového účtu 666 – Výnosy z finančního majetku.

5.4.1.1 SMĚNKY NAKOUPENÉ JAKO CENNÝ PAPÍR

Při nakoupení směnky jako cenného papíru, který nesouvisí s provozní činností podniku nebo není formou zajištění závazku, se jedná o směnky sloužící k uložení volných peněžních prostředků, ať krátkodobě či dlouhodobě nebo o směnky, které investor pořizuje ze spekulativních důvodů, aby vydělal na jejich prodeji či o směnky realizovatelné. Realizovatelné směnky jsou takové, které nejsou ze subjektivního pohledu investora výhradně řazeny ani mezi směnky určené k obchodování, ani mezi směnky držené do splatnosti. Patří sem takové směnky, které nelze zařadit do žádné jiné kategorie. K rozvahovému dni se mohou realizovatelné směnky přecenit na reálnou hodnotu, ovšem tato možnost zůstává v současné době čistě teoretická a to především z důvodu nevyspělosti tuzemského trhu se směnkami. V praxi tak nejčastěji realizovatelné směnky nebývají přeceněny reálnou hodnotou a jsou účetní jednotkou k rozvahovému dni ponechány v pořizovací ceně, popř. účetní jednotka připočte k ceně směnky naběhlý úrokový výnos.

Účetní jednotka účtuje (dle svého předpokladu o celkové době držení cenného papíru) o směnkách určených k obchodování (popř. o směnkách, u kterých je obtížné rozhodnout, zda jde o směnky určené k prodeji nebo o směnky držené do splatnosti) na následujících účtech:

257 – Ostatní realizovatelné cenné papíry – směnky držené do jednoho roku.

063 – Realizovatelné cenné papíry a podíly – směnky držené v delším časovém období než 1 rok.

Příklad č. 1

Společnost Spekulace, s. r. o. nakoupila dne 1. 11. 2005 směnku ve jmenovité hodnotě 460.000,- Kč, a to za účelem uložení dočasně volných finančních prostředků. Celkové náklady vynaložené na pořízení směnky dosáhly 420.000,- Kč. Rovnoměrně nabíhající alikvotní výnos tedy činí 5.000,- Kč měsíčně. Splátnost této směnky byla stanovena ke dni 1. 5. 2006. Společnost účetně tuto směnku klasifikovala jako směnku určenou k obchodování, a v březnu roku 2006 předmětnou směnku odprodala za cenu 450.000,-. Platbu za prodej směnky obdržela dne 5. 3. 2006 na běžný bankovní účet.

Postup účtování:

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.11.2005	nákup směnky (pořizovací cena)	420 000 Kč	257	221
31.12.2005	úrokový výnos za období 11-12/05	10 000 Kč	257	666
1.3.2006	prodej směnky jiné společnosti			
	a) úrokový výnos za období 01-02/06	10 000 Kč	257	666
	b) prodej směnky jako cenného papíru	450 000 Kč	378	661
	c) vyřazení směnky v pořizovací ceně (včetně úroků)	440 000 Kč	561	257
5.3.2006	přijetí úhrady za prodej směnky	450 000 Kč	221	378

Postup účtování v případě, že by si věřitel ponechal směnku až do její splatnosti:

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.11.2005	nákup směnky (pořizovací cena)	420 000 Kč	256	379
3.11.2005	úhrada pořizovací ceny směnky	420 000 Kč	379	221
31.12.2005	úrokový výnos za období 11-12/05	10 000 Kč	256	666
2.5.2006	předložení směnky k úhradě			
	a) úrokový výnos za období 01-04/06	20 000 Kč	256	666
	b) zaúčtování pohledávky	450 000 Kč	378	256
5.5.2006	přijetí směnečné sumy na bankovní účet	450 000 Kč	221	378

Příklad č. 2

Společnost Spekulace, s. r. o. nakoupila dne 1. 12. 2005 směnku ve jmenovité hodnotě 650.000,- Kč, se splatností 24 měsíců. Celkové pořizovací náklady na nakoupení této směnky dosáhly částky 590.000,- Kč. Rovnoměrně nabíhající alikvotní výnos tedy měsíčně činí 2.500,- Kč. Společnost předpokládá, že tuto směnku bude mít v držení déle než jeden rok. Směnka byla odprodána jiné společnosti dne 5. 3. 2007 za cenu 640.000,- Kč. Úhradu za prodej směnky společnost obdržela na svůj běžný bankovní účet dne 8. 3. 2007.

Postup účtování:

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.12.2005	nákup směnky (pořizovací cena)	590 000 Kč	063	221
31.12.2005	úrokový výnos za období 12/05	2 500 Kč	063	666
31.12.2006	úrokový výnos za období 1-12/06	30 000 Kč	063	666

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
5.3.2007	prodej směnky jiné společnosti			
	a) úrokový výnos za období 1-02/06	5 000 Kč	063	666
	b) prodej směnky jako cenného papíru	640 000 Kč	378	661
	c) vyřazení směnky v pořizovací ceně (včetně úroků)	627 500 Kč	561	063
8.3.2007	přijetí úhrady za prodej směnky	640 000 Kč	221	378

Postup účtování v případě, že by společnost směnku držela až do její splatnosti:

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.12.2005	nákup směnky (pořizovací cena)	590 000 Kč	065	221
31.12.2005	úrokový výnos za období 12/05	2 500 Kč	065	666
31.12.2006	úrokový výnos za období 1-12/06	30 000 Kč	065	666
1.12.2007	předložení směnky k inkasu			
	a) úrokový výnos za období 1-11/07	27 500 Kč	065	666
	b) úhrada směnečné sumy	650 000 Kč	221	065

5.4.1.2 SMĚNKY JAKO PLATEBNÍ PROSTŘEDEK

V současné obchodní praxi se nejčastěji setkáme právě s touto formou směnky. Směnka jako platební prostředek je často využívána při řešení dodavatelsko-odběratelských vztahů. Většinou již při sjednávání platebních podmínek nového obchodního kontraktu, je mezi odběratelem na straně jedné a dodavatelem na straně druhé ujednáno vystavení směnky vlastní, či akceptace směnky cizí.

I v tomto případě je směnka oceňována pořizovací cenou, kterou se rozumí výše předmětné pohledávky. Směnky k úhradě či k inkasu se k rozvahovému dni nepřeceňují a jsou v účetnictví nadále evidovány v původní pořizovací ceně. Hodnota směnky k inkasu se může navyšovat o případný úrok, který bude držitel směnky účtovat jako rozdíl mezi jmenovitou hodnotou a pořizovací cenou směnky, a to v časové souvislosti do účtové skupiny 66 - Finanční výnosy.

O směnkách jako platebním prostředku se tedy na straně věřitele účtuje v účtových skupinách 06 a 25, především na následujících syntetických účtech:

256 – Dlužné cenné papíry se splatností do jednoho roku

065 – Dlužné cenné papíry držené do splatnosti.

Na straně dlužníka se o směnkách jako platebním prostředku účtuje v účtových skupinách 32 a 47, především na následujících syntetických účtech:

322 – Směnky k úhradě

478 – Dlouhodobé směnky k úhradě.

Příklad č. 3

Společnost Odběratelská, s. r. o. (plátce DPH) odebrala dne 28. 11. 2005 od společnosti Dodavatelská, s. r. o. (také plátce DPH) zboží v hodnotě 119.000,- Kč včetně DPH. K datu splatnosti faktury, tj. k 10. 12. 2005 společnost Odběratelská, s. r. o. akceptovala směnku cizí vystavenou společností Dodavatelská, s. r. o., v nominální hodnotě 125.000,- Kč. Splátnost směnky byla stanovena na 6 měsíců, ode dne akceptace směnky cizí, tj. ke dni 10. 6. 2006.

Postup účtování na straně dlužníka (Odběratelská, s. r. o.):

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
28.11.2005	přijetí faktury za zboží a) celková cena zboží b) cena zboží bez DPH c) DPH 19 %	119 000 Kč 100 000 Kč 19 000 Kč	 131 343	321
10.12.2005	akcept směnky směnečná suma hodnota závazku směnečný úrok	125 000 Kč 119 000 Kč 6 000 Kč	 321 381	322
31.12.2005	úrokový náklad k rozvahovému dni	1 000 Kč	562	381
10.6.2006	splatnost směnky - předložení k inkasu a) úrokový náklad ke dni splatnosti b) úhrada směnečné sumy	5 000 Kč 125 000 Kč	562 322	381 221

Postup účtování na straně věřitele (Dodavatelská, s. r. o.):

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
28.11.2005	vystavena faktura za zboží a) celková cena zboží b) tržba (výnos) c) DPH 19 %	119 000 Kč 100 000 Kč 19 000 Kč	311 604	343
10.12.2005	akcept směnky cizí směnečná suma hodnota pohledávky směnečný úrok	125 000 Kč 119 000 Kč 6 000 Kč	256	311 384
31.12.2005	úrokový výnos k rozvahovému dni	1 000 Kč	384	666
10.6.2006	splatnost směnky - předložení k inkasu a) úrokový výnos ke dni splatnosti b) inkaso směnečné sumy	5 000 Kč 125 000 Kč	384 221	666 256

Příklad č. 4

Společnost Odběratelská, s. r. o. (plátce DPH) odebrala dne 1. 9. 2005 od společnosti Dodavatelská, s. r. o. (také plátce DPH) zboží v hodnotě 119.000,- Kč včetně DPH. K datu splatnosti faktury, tj. k 15. 9. 2005 společnost Odběratelská, s. r. o. akceptovala směnku cizí vystavenou společností Dodavatelská, s. r. o., v nominální hodnotě 131.000,- Kč. Splatnost směnky byla stanovena na 24 měsíců, ode dne akceptace směnky cizí, tj. ke dni 15. 9. 2007. Vzhledem k tomu, že společnost Dodavatelská, s. r. o. dočasně neměla dostatek finančních prostředků na zajištění své podnikatelské činnosti, postoupila dne 15.12.2005 směnku bance k eskontu. Na běžný bankovní účet společnosti Dodavatelská, s. r. o. byla bankou připsána částka snížená o diskont ve výši 120.000,- Kč, diskont tedy činí 11.000,- Kč.

Postup účtování u společnosti Odběratelská, s. r. o. (dlužník):

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.9.2005	vystavena dodavatelská fak. za zboží a) celková cena zboží b) cena zboží bez DPH c) DPH 19 %	119 000 Kč 100 000 Kč 19 000 Kč	131 343	321
15.9.2005	akcept směnky cizí směnečná suma výše závazku směnečný úrok	131 000 Kč 119 000 Kč 12 000 Kč	321 381	478
31.12.2005	úrokový náklad k rozvahovému dni	2 000 Kč	562	381
31.12.2006	úrokový náklad k rozvahovému dni	6 000 Kč	562	381
15.9.2007	předložení směnky k inkasu úrokový náklad do dne splatnosti úhrada směnečné sumy	4 000 Kč 131 000 Kč	562 478	381 221

Postup účtování u společnosti Dodavatelská, s. r. o. (věřitel):

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
1.9.2005	vystavena odběratelská fak. za zboží a) celková cena zboží b) cena zboží bez DPH c) DPH 19 %	119 000 Kč 100 000 Kč 19 000 Kč	311 604	343
15.9.2005	akcept směnky cizí odběratelem směnečná suma výše pohledávky směnečný úrok	131 000 Kč 119 000 Kč 12 000 Kč	065	311 384

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
15.12.2005	směnka postoupena bance k eskontu	131 000 Kč	313	65
20.12.2005	přijetí eskontního úvěru	131 000 Kč		232
	směnečná suma	120 000 Kč	221	
	pen. prostř. poukázané na běžný účet	11 000 Kč	381	
31.12.2005	časové rozlišení k rozvahovému dni			
	úrokový výnos za období 9-12/05	2 000 Kč	384	666
	úrok z eskontního úvěru za ob. 12/05	523 Kč	562	381

Dlužník bance směnečnou sumu řádně uhradil

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
31.12.2006	úrokový výnos za období 1-12/06	6 000 Kč	384	666
	úrok z eskontního úvěru za ob. 1-12/06	6 276 Kč	562	381
15.9.2007	avízo banky o zaplacení směnky dlužníkem	131 000 Kč	232	313
15.9.2007	časové rozlišení ke dni splatnosti:			
	úrokový výnos do doby splatnosti směnky	4 000 Kč	384	666
	úrok z eskontního úvěru	4 201 Kč	562	381

Dlužník směnečnou sumu bance neuhradil

Datum	Popis účetní operace	Částka	Účet MD	Účet D
31.12.2006	úrokový výnos za období 1-12/06	6 000 Kč	384	666
	úrok z eskontního úvěru za ob. 1-12/06	6 276 Kč	562	381
15.9.2007	avízo banky o nezaplacení směnky			
	zinkasování směnečného úvěru	131 000 Kč	232	221
	vrácení směnky	131 000 Kč	65	313
15.9.2007	časové rozlišení ke dni splatnosti:			
	úrokový výnos do doby splat. směnky	4 000 Kč	384	666
	úrok z eskontního úvěru	4 201 Kč	562	381

Má-li směnka plnit výhradně funkci zajištění pohledávky vyplývající z obchodního vztahu, pak se o takovýchto směnkách neúčtuje na zvláštních účtech, ale sledují se pouze v podrozvahové evidenci v účtových skupinách 75 – 79 – podrozvahové účty. Rozčlenění směnek na směnky jako platební prostředky a zajišťovací prostředky může být někdy velmi obtížné, protože již ze samotné podstaty směnky vyplývá její zajišťovací funkce.

Proto je vždy nezbytně nutné vycházet z veškeré smluvní dokumentace, která je ke směnce dostupná, jako jsou např. kupní smlouvy, faktury, zápisy z jednání apod.

5.4.2 AMERICKÁ ÚČETNÍ ÚPRAVA

Dle amerických účetních standardů (US GAAP) účetní jednotky o směnkách k inkasu účtují jako o pohledávkách. To znamená, že směnečná suma je zachycena v rozvaze společnosti na straně aktiv. V aktivech jsou dále tyto pohledávky vyplývající ze směnečných operací členěny na krátkodobé a dlouhodobé směnečné pohledávky. Analogicky je účtováno o směnkách k úhradě. Směnky k úhradě jsou v účetnictví vykazovány jako krátkodobé či dlouhodobé závazky plynoucí ze směnečných operací. V rozvaze jsou pak zobrazeny na straně pasiv.

Tento postup účtování o směnečných operacích je velmi podobný postupu účtování dle českých účetních standardů. Je-li na směnce navíc sjednán směnečný úrok (směnečná suma je úročena ode dne vystavení směnky do uhrazení směnečné sumy), pak věřitel při úhradě směnečné sumy navíc účtuje o úrokovém výnosu, který je směnečníkem (dlužníkem) uhrazen spolu s úhradou směnečné sumy. Pokud je úročena krátkodobá směnka (se splatností do jednoho roku), účtuje věřitel o tomto úroku jednorázově při jeho úhradě. V případě, že je směnka vystavena na delší dobu, než jeden rok, pak věřitel účtuje k rozvahovému dni o směnečném úroku připadajícím na běžné účetní období. K rozvahovému dni ovšem není účetně navýšena směnečná pohledávka. Úrok je k rozvahovému dni zaúčtován do výnosů a proti tomuto výnosu je zaúčtována úroková pohledávka.

Příklad č. 1

Předpokládejme, že panu Laurenu Rollandovi byl bankou poskytnut dne 30. srpna 2005 úvěr ve výši 1.000,- USD. Pan Rolland podepsal dne 30. srpna 2005 směnku vlastní, ve které se zavázal zaplatit bance Continental Illinois částku 1.000,- USD, plus stanovený úrok. Tato směnka bude splatná po uplynutí jednoho roku ode dne jejího vystavení. Směnečná suma je úročena 9 % p.a. Pro zjednodušení v tomto případě nebere v potaz časové rozlišení úrokového výnosu.

Zachycení účetní operace z hlediska banky:

Datum	Popis	MD	D
30.8.2005	Poskytnutí úvěru a) směňky dlužníků b) hotovost	\$1 000	\$1 000
30.8.2006	Inkaso splatné směňky a) hotovost b) směňky dlužníků c) úrokový výnos	\$1 090	\$1 000 \$90

Příklad č. 2

Představme si, že společnost Tacco, Inc. není schopna uhradit splatnou fakturu společnosti Hoffman Supply, která je splatná do 15 dnů. Obě společnosti se dohodly na odložení platby o jeden rok. Tento odklad bude realizován prostřednictvím akceptace směňky, která bude vystavena (a akceptována) dne 1. 10. 2005 na směňečnou sumu ve výši 2.400,- USD, přičemž směňečná hodnota bude úročena 9 % p.a.

Zachycení účetní operace z hlediska společnosti Hoffman Supply:

Datum	Popis	MD	D
1.10.2005	Akcept směňky a) směňky dlužníků b) účty pohledávek	\$2 400	\$2 400
31.12.2005	rozvahový den a) úrokový výnos b) úroková pohledávka	\$54	\$54
1.10.2006	Inkaso splatné směňky a) hotovost b) směňky dlužníků c) úrokový výnos d) úroková pohledávka	\$2 616	\$2 400 \$162 54

Příklad č. 3

Předpokládejme, že 20. srpna 2005 prodala společnost General Electric stavební stroj společnosti Dorman Builders v ceně 15.000, USD. Společnost Dorman vystavila ve prospěch společnosti General Electric 90 denní směňku vlastní, která je úročena 10 % p.a.

Zachycení účetní operace z hlediska General Electric:

Datum	Popis	MD	D
20.8.2005	vystavení směnky a) směnky dlužníků b) tržby z prodeje	\$15 000	\$15 000
20.11.2005	Inkaso splatné směnky a) hotovost b) směnky dlužníků c) úrokový výnos	\$15 375	\$15 000 \$375

Příklad č. 4

Tento příklad vychází ze stejného zadání, jako příklad 3. Rozdíl je pouze v tom, že společnost GE nebude držet směnku až do její splatnosti, ale směnku:

- a) po 30 dnech jejího držení odprodá (diskontuje) za cenu 15.170,- USD;
- b) po 60 dnech jejího držení odprodá (diskontuje) za cenu 14.980,- USD.

Zachycení účetní operace z hlediska GE:

Varianta a)

Datum	Popis	MD	D
20.8.2005	vystavení směnky a) směnky dlužníků b) tržby z prodeje	\$15 000	\$15 000
20.9.2005	prodej směnky a) hotovost b) směnky dlužníků c) úrokový výnos	\$15 170	\$15 000 \$170

Varianta b)

Datum	Popis	MD	D
20.8.2005	vystavení směnky a) směnky dlužníků b) tržby z prodeje	\$15 000	\$15 000
20.10.2005	prodej směnky a) hotovost b) směnky dlužníků c) úrokový náklad	\$14 980 \$20	\$15 000

Z výše uvedených příkladů je patrné, že postup účtování o směnečných operacích, ať již o samotné hodnotě směnky k inkasu, popř. k úhradě či o úrokových výnosech či nákladech se směnkou spojených je velmi podobný účetním postupům užívaným v České republice.

5.4.3 ÚČTOVÁNÍ O SMĚNKÁCH DLE IFRS

Dle Mezinárodních standardů účetního výkaznictví (IFRS) je o směnkách účtováno jako o finančních nástrojích. Konkrétně je postup účtování a oceňování finančních nástrojů upraven účetním standardem č. 39 – „Finanční nástroje: účtování a oceňování“ a dále také účetním standardem č. 32 – „Finanční nástroje: zveřejňování a prezentace“.

Dle IFRS běžné typy finančních aktiv, jež představují smluvní právo v budoucnu získat peněžní prostředky, a finančních závazků, jež představují odpovídající smluvní závazek v budoucnu peněžní prostředky zaplatit, jsou:

- a) pohledávky a závazky z obchodního styku;
- b) směnky přijaté a vystavené;**
- c) úvěry poskytnuté a přijaté;
- d) dluhopisy přijaté a vydané.

Podnik je povinen zachytit finanční aktivum nebo finanční závazek v rozvaze, jakmile se stane stranou smluvního vztahu týkajícího se finančního nástroje. Naproti tomu dále odúčtuje finanční aktivum nebo jeho část v případě, že ztratí kontrolu nad smluvními právy k tomuto finančnímu aktivu (nebo jeho části). Podnik tuto kontrolu ztratí, pokud uplatní práva na výhody definované smlouvou, pokud tato práva zaniknou nebo pokud se podnik těchto práv vzdá. Odúčtováním se v tomto případě rozumí vyvedení finančního aktiva nebo závazku nebo jejich části z rozvahy podniku.

Určení toho, kdy podnik ztratil kontrolu nad finančním aktivem, závisí jednak na postavení podniku a jednak na postavení převádějícího. Pokud postavení jedné či druhé strany naznačuje, že si převádějící udržel kontrolu nad finančním aktivem, nebude finanční aktivum z rozvahy převádějícího vyřazeno.

Z výše uvedených postupů, je patrné, že postup při zaúčtování a odúčtování finančního nástroje je prakticky totožný s českými účetními postupy a také s americkým účetními principy.

Co se týče oceňování finančních nástrojů, pak ani zde nevznikají mezi jednotlivými účetními systémy výraznější rozdíly. Dle IFRS se finanční aktivum nebo finanční závazek při prvotním zaúčtování oceňuje pořizovací cenou, která se rovná reálné hodnotě protihodnoty poskytnuté (v případě aktiva) nebo přijaté (v případě závazku) za finanční aktivum nebo závazek. U všech finančních aktiv a závazků se do prvotního ocenění zahrnují také transakční náklady, tj. náklady, které přímo souvisejí s nabytím nebo pozbytím finančního aktiva nebo závazku.

6 SMĚNKY V BANKOVNÍ PRAXI

Se směnkami samozřejmě přicházejí do styku především bankovní domy, které zajišťují vypořádání směnečných obchodů pro podnikatele a právnické osoby, ale stejné služby mohou poskytnout také fyzickým osobám nepodnikatelům. Produkty a služby spojené se směnečnými obchody jsou zpravidla zajišťovány specializovanými odbory bank, které se zabývají financováním obchodu, dokumentárními transakcemi a bankovními zárukami.

Za účelem zjištění rozsahu poskytovaných služeb ze strany největších českých bankovních ústavů, týkajících se směnečných obchodů byly analyzovány veškeré dostupné informace, které bankovní domy poskytují, a to prostřednictvím svých internetových stránek, popř. přímým dotazováním pracovníků odpovědných za provádění těchto specifických operací. Jelikož se jedná o velmi specializovanou činnost bank, nejsou většinou dostupné ani základní informace týkající se směnečných operací. Bankovní domy byly většinou ochotny zveřejnit pouze základní informace týkající se rozsahu nabízených služeb a výše poplatků za jednotlivé úkony. Detailní interní směrnice a postupy týkající se směnečných obchodů jsou bankovními domy (logicky) utajovány a nejsou veřejně přístupné.

Z celkové analýzy nabízených produktů vyplynulo, že většina bankovních domů poskytuje základní služby spojené s inkasem směnky a obstaráním akceptu, popř. avalu směnky. Tyto služby jsou většinou bankami poskytovány jak ve vztahu k tuzemským směnkám, tak také ke směnkám zahraničním. Nicméně poplatky za provedení zmíněných služeb bývají bankovními domy většinou stanoveny pouze pro „standardní“ obchodní případy. Pokud se jedná o směnky, které jsou vystaveny na vyšší sumy (2 a více milióny) či zahraniční směnky, pak jsou poplatky za poskytnuté služby bankami stanovovány individuálně. Některé bankovní domy také nabízejí poskytnutí eskontního úvěru.

Při provádění průzkumu mezi jednotlivými bankami byl kladen důraz především na největší bankovní domy působící na českém bankovním trhu, mezi které patří Československá obchodní banka, a.s., Komerční banka, a.s. a Česká spořitelna, a.s. Tyto bankovní domy patří na území České republiky mezi tradiční (a samozřejmě největší) poskytovatele bankovních služeb jak pro soukromou, tak pro komerční klientelu (malé a střední firmy, velké firmy a korporace). Aby byl průzkum objektivní, byli do něj také zahrnuti dva náhodně vybraní zástupci menších bank a to E-banka, a. s. a Živnostenská banka, a. s.

V následujících odstavcích budou uvedeny výsledky analýzy služeb nabízených jednotlivými bankami. U každého produktu je uveden rozsah nabízených služeb, popř. také produkty specifické pro danou banku. Zároveň jsou zde porovnány výše poplatků, které banky za jednotlivé úkony účtují. Příloha č. 2 této diplomové práce obsahuje tabulku s aktuálním seznamem poskytovaných služeb a výší účtovaných poplatků pro všechny výše uvedené banky. Ovšem vzhledem ke struktuře ceníků jednotlivých bank, nebylo vždy možné u každé banky přiřadit ke konkrétní službě také konkrétní poplatek a to především z toho důvodu, že některá banka tuto službu neposkytovala, popř. ji měla zpoplatněnu v rámci jiné služby nebo poplatek stanovovala individuálně pro konkrétní obchodní případ.

6.1 ZAJIŠTĚNÍ AKCEPTACE SMĚNKY

Tato základní služba je nabízena všemi bankami, ve kterých byl průzkum prováděn. Poplatek za akcept směnky je totožný u Komerční banky, České spořitelny, ČSOB a E-banky a to 500,- Kč. Pouze Živnostenská banka nabízí tuto službu za vyšší poplatek a to za 1.000,- Kč.

6.2 OBSTARÁNÍ INKASA SMĚNKY

Obstarání inkasa směnky je další základní službou, která je nabízena všemi oslovenými bankami. Poplatek za inkaso směnky je vybírán procentem ze směnečné částky a všechny banky mají stanoveny jeho maximální a minimální výši. Některé banky navíc rozlišují mezi inkasem tuzemské a zahraniční směnky, i když poplatky dosahují v obou případech stejné výše. Komerční banka jako jediná dále stanovuje rozdílnou výši poplatku za inkaso směnky pro své klienty a pro klienty ostatní. V případě svých klientů za tuto službu inkasuje poplatek ve výši 0,3 % ze směnečné částky (min. 1.000,- Kč, maximálně 15.000,-). Pro ostatní klienty banka navyšuje základní procento poplatku z 0,3 % na 0,5 %, dále navyšuje minimální výši poplatku z 1.000,- Kč na 1.500,- Kč a také maximální výši poplatku z 15.000,- na 25.000,- Kč.

Ostatní banky za tuto službu vybírají poplatky ve shodné výši a to 0,3 % ze směnečné částky (min. 1.000,- Kč, maximálně 20.000,- Kč), vyjma ČSOB, která za obstarání inkasa směnky účtuje poplatek ve výši 0,2 % ze směnečné sumy, přičemž minimální a maximální výše poplatku je stejná jako u ostatních bank. Pouze Živnostenská banka má stanovenou vyšší maximální výši poplatku a to 30.000,- Kč namísto 20.000,- Kč.

V případě obstarání inkasa směnky s negativním výsledkem vybírají banky jednorázový poplatek v podobné výši, a to Kč 1.000,- (ČSOB 900,- Kč). Pouze Živnostenská banka v tomto případě vybírá jednorázový poplatek 1.500,- Kč a Komerční banka identickou částku (1.500,- Kč) účtuje klientům, kteří u ní nemají založený svůj bankovní účet.

6.3 ESKONTNÍ ÚVĚR

Podstatou tohoto úvěrového obchodu je odkoupení obchodní směnky bankou od klienta (věřitele ze směnky) a to před lhůtou její splatnosti za cenu rovnající se směnečné sumě, snížené o diskont (tj. úrok za dobu od eskontu směnky do její splatnosti). V době splatnosti směnky je směnka předložena k úhradě směnečnému dlužníkovi, příp. avalistům nebo dalším osobám ze směnky zavázaným. V případě, že směnka není ve stanovené době uhrazena, jsou dlužné částky uhrazeny klientem, jemuž byl eskontní úvěr poskytnut.

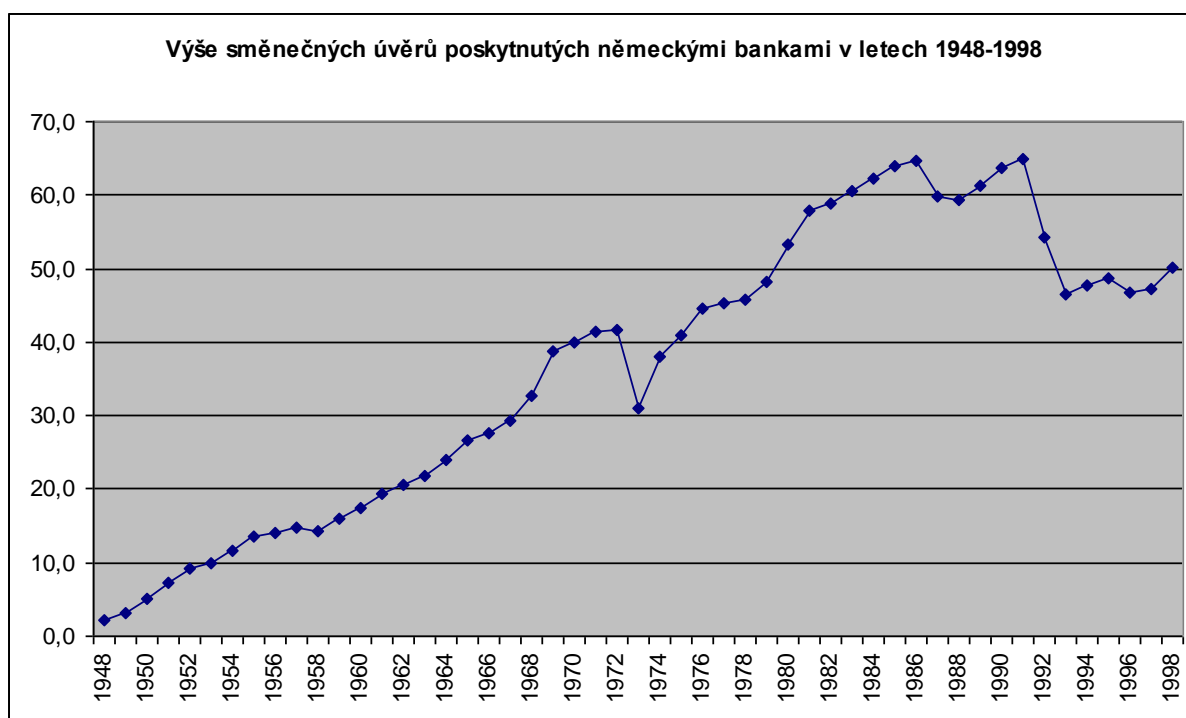
Eskontní úvěr se poskytuje jednorázově, příp. opakovaně na základě uzavřené rámcové smlouvy o eskontu směnek (tzv. směnečného obliga). V současné době poskytnutí eskontního úvěru svým klientům nabízí pouze Česká spořitelna a Komerční banka. Obecně je vhodné, aby klient před uzavřením kontraktu, ve kterém bude směnka figurovat jako platební prostředek, nejdříve kontaktoval banku a domluvil se s ní předem na podmínkách pozdějšího odkupu směnky.

Česká spořitelna takovýto typ financování podmiňuje svým prověřením všech náležitostí směnky (směnek), provedením a kladným vyhodnocením důkladné finanční analýzy osob ze směnky (směnek) zavázaných, získáním souhlasu příslušných orgánů banky a podepsáním odpovídající úvěrové dokumentace. Podmínky konkrétního úvěrového obchodu zejména výše úrokové sazby se sjednávají v tomto případě individuálně. Tato banka ovšem vybírá eskontní provizi za komplexní posouzení a vyhodnocení směnky předložené k eskontu a to u směnečné sumy od 100 tis. Kč do 2 mil. ve výši Kč 1.000,-, a u směnečné sumy nad 2 mil. Kč je tato eskontní provize stanovována bankou individuálně až do výše 0,05 % ze směnečné sumy, maximálně 10.000,- Kč.

Komerční banka již tradičně nabízí svým klientům z řad podnikatelů, podniků a municipalit eskont tuzemských a zahraničních směnek. Eskontní provize se pohybuje od 0,2 % ze směnečné částky (min. 2.000,- Kč) v případě provedení eskontu tuzemských směnek až po 0,5 % ze směnečné částky v případě eskontu zahraničních směnek. Při odkupu směnek Fondu národního majetku České republiky je eskontní provize snížena na 0,05 % ze směnečné částky (min. 1.000,- Kč, maximálně 10.000,- Kč).

V grafu č. 1 je znázorněn vývoj hodnoty směnečných úvěrů poskytnutých všemi německými bankami v letech 1948 – 1998. Z tohoto grafu je patrná vzestupná tendence objemu úvěrů, která trvala od počátku sledování údajů až do konce osmdesátých let minulého století, kdy došlo k poklesu celkové hodnoty poskytnutých úvěrů. Tento pokles bude mít zřejmě podobné příčiny, které měl útlum v poskytování eskontních úvěrů českými bankami v devadesátých letech minulého století. Společným jmenovatelem pro pokles těchto specifických úvěrů je tedy větší ochota obchodních bank poskytovat svým klientům úvěru (odpadá potřeba financování dodavatelskými úvěry) a samozřejmě se také na tomto poklesu nemalou měrou podílelo stále více se rozšiřující využívání jiných způsobů financování pohledávek (rozšíření činnosti factoringových a forfaitingových společností). Navíc jak již bylo dříve uvedeno, Bundesbank již od konce devadesátých let minulého století ani nepřijímá směnky k eskontu.

Graf č. 1

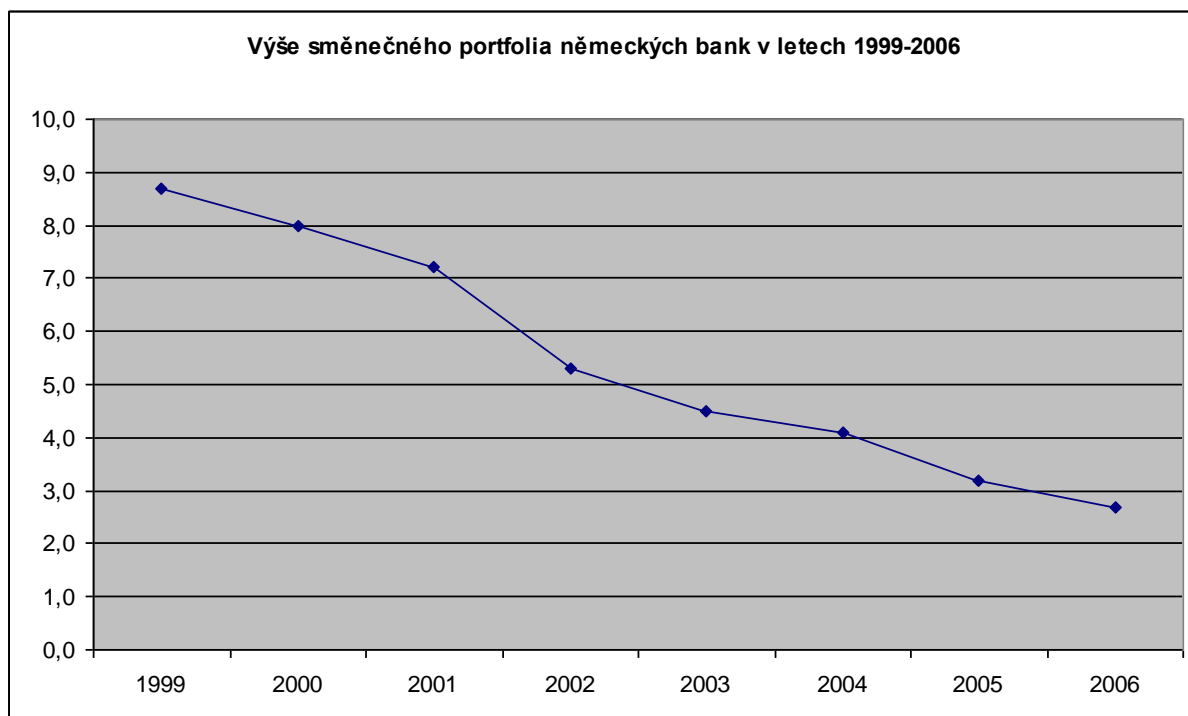

Zdroj: Deutsche Bundesbank, Zeitreihen-Datenbank
(hodnoty jsou uvedeny v miliardách DEM)

Vzhledem k přechodu německé ekonomiky na jednotnou evropskou měnu a také vzhledem k mírným úpravám v metodice vykazování statistických dat německé Bundesbank je další vývoj směnečných úvěrů v letech 1999 až 2006 zobrazen v Grafu č. 2.

Německá centrální banka od roku 1999 již ve své statistice neuvádí výši směnečných úvěrů, poskytnutých všemi bankovními subjekty, ale tzv. „směnečné portfolio“. Dle metodických postupů Bundesbank je ovšem toto směnečné portfolio de facto totožné s výši poskytnutých směnečných úvěrů. I v tomto případě můžeme stejně jako na Grafu č. 1 vidět klesající tendenci směnečného portfolia, která je trvalá od roku 1999 až do roku 2006.

Graf č. 2

Zdroj: Deutsche Bundesbank, Zeitreihen-Datenbank

(hodnoty jsou uvedeny v miliardách EUR)

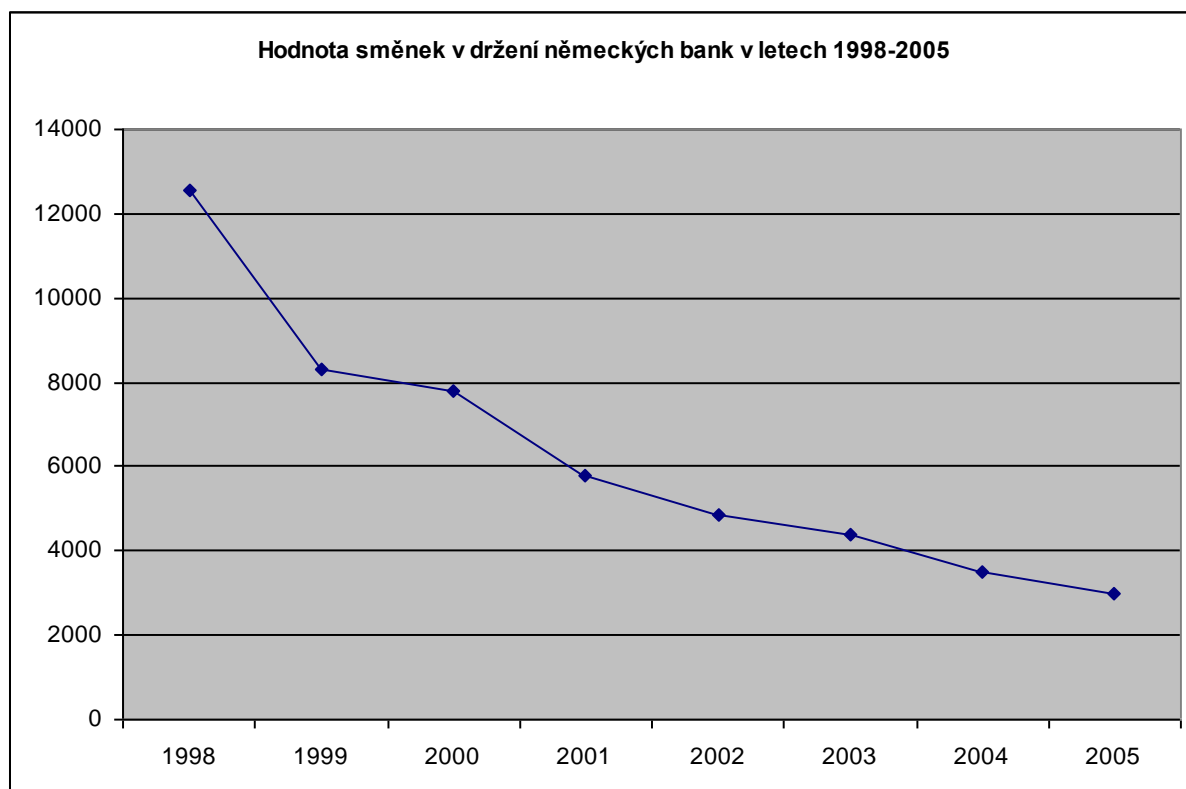
Z obou výše uvedených grafů je patrné, že celkové množství poskytovaných směnečných úvěrů všemi německými bankami již od počátku devadesátých let minulého století klesá, přičemž neustálý pokles trvá až do současnosti. Pro srovnání je zajisté dobré uvést, že směnečné úvěry se v německé (obdobně jako v české republice) nikdy výrazným způsobem nepodílely na celkových úvěrech poskytnutých bankovní soustavou. Pro ilustraci v době největšího rozšíření (tj. v roce 1991) byly poskytnuty směnečné úvěry ve výši 64,9 mld. DEM, přičemž celková výše poskytnutých všech druhů úvěrů činila 3335 mld. DEM, což představuje zhruba 1,95procentní podíl směnečných úvěrů na všech poskytnutých úvěrech. V současné době se směnečné úvěry svou výší (2,7 mld. EUR) podílejí v německé ekonomice na celkových úvěrech zhruba 0,07 %. V absolutním

vyjádření částka téměř 3 miliard EUR není malá, ovšem v relativním vyjádření se na celkových úvěrech v současné době podílí prakticky zanedbatelně.

Bohužel Česká národní banka nesleduje ve svých statistikách výši směnečných úvěrů poskytovaných bankami, podobně jako Bundesbank. Není proto možné porovnat vývoj stejné statistické položky v české republice.

Alespoň částečně je možné porovnat vývoj hodnoty ostatních směnek v držení německých a českých bank (do této položky nejsou započítány hodnoty depozitních směnek). Následující graf zobrazuje množství směnek, které byly v držení všech německých bank, v letech 1998 až 2005. Z grafu je na první pohled zřejmé, že celková hodnota směnek v držení bank má neustále klesající tendenci.

Graf č. 3

Zdroj: Deutsche Bundesbank, Bankenstatistik März 2006

(hodnoty jsou uvedeny v roce 1998 v mil. DEM, od roku 1999 v mil. EUR)

Graf č. 4 ukazuje vývoj stejné položky aktiv u českých obchodních bank v období od ledna 2004 do prosince 2005. Bohužel nejsou k dispozici srovnatelná data za delší období, jelikož v roce 2003 změnila Česká národní banka metodiku výkaznictví cenných

papírů a z tohoto důvodu není možné data před rokem 2004 do srovnání zahrnout. Z tohoto grafu je i vzhledem k velmi krátkému období ovšem patrný obdobný trend poklesu množství ostatních směnek v držení obchodních bank. Především od počátku roku 2004 se jejich hodnota rapidně snížila. V současné době (data za březen 2006) se tak ostatní směnky podílejí na celkových aktivech českých obchodních bank naprosto zanedbatelnou hodnotou. Nejedná se ani o jednu setinu procenta celkových aktiv bank. Podobně zanedbatelná je také hodnota směnek v Německu, kde na konci roku 2005 představuje jejich hodnota cca čtyři setiny procenta z celkových aktiv bank.

Graf č. 4

Zdroj: Česká národní banka – databáze časových řad ARAD
(hodnoty jsou uvedeny v mil. Kč)

Eskont směnek je v České republice prováděn jak obchodními bankami, tak i centrální bankou. V následujících odstavcích jsou uvedena některá základní pravidla, podle nichž se řídí Česká národní banka (ČNB) při provádění nákupu exportních směnek a jejich zpětného prodeje. Tato pravidla jsou uvedena v Úředním sdělení ČNB o podmínkách provádění eskontu exportních směnek. Každá komerční banka má možnost si určit pro eskont směnek svá vlastní (ovšem pouze přísnější) pravidla.

Za exportní směnky považuje ČNB směnky finanční, cizí, vystavené bankami na jejich vlastní řad v případech, kdy poskytují úvěr v Kč vývozci zboží tuzemské výroby do zahraničí, přičemž vývozce je majitelem pohledávky za zahraničním odběratelem.

ČNB může nakupovat od bank exportní směnky sepsané v českém jazyce, znějící na koruny české, vystavené a splatné na území České republiky, akceptované směnečníkem, kde směnečník svým podpisem stvrzuje, že k zaplacení přijímá celou částku uvedenou na směnce a které mají všechny náležitosti podle zákona směnečního a šekového č. 191/1950 Sb.

ČNB může vymezit a podle potřeby a záměrů měnového programu orientovat úvěrovou politiku vůči bankám jen na podporu vývozu některých druhů zboží a jen do některých vybraných teritorií. ČNB je oprávněna k ověření správnosti uváděných údajů a kdykoliv si může vyžádat předložení konkrétního průkazu o uskutečněné dodávce (např. kopie kontraktu, faktury, celní a dopravní dokumenty atd.)

Termín splatnosti exportní směnky může přesáhnout maximálně o 7 kalendářních dnů dohodnutý termín úhrady pohledávky zahraničním odběratelem tuzemskému exportérovi.

K nákupu mohou být předloženy směnky, které jsou podepsány dvěma směnečně zavázanými subjekty, z nichž jeden je vždy podpisem banky, která poskytla úvěr českému vývozci na krytí pohledávky do zahraničí. Úvěrující banka musí mít u ČNB veden svůj účet.

Rozhodující pro nákup směnky je její kvalita. Způsob a výsledky hodnocení bonity směnečně zavázaných subjektů jsou určeny pouze pro vnitřní potřebu ČNB.

Směnky, které jsou přijímány k eskontu, musejí být originálem a prvním stejnopisem. Nesmějí být poškozené a na jejich lící straně není škrtáno nebo opravováno. Mají dobu zbytkové splatnosti maximálně 6 měsíců (180 kalendářních dnů), jsou splatné u některé z bank s povolenou činností na území ČR, mají pevně stanovený den splatnosti a měsíc splatnosti je vypsán slovy. Uvádějí stejnou nominální hodnotu směnky napsanou čísly a vypsanou slovy. Jsou akceptovány hlavním směnečným dlužníkem v plném rozsahu směnečné sumy. V textu uvádějí jako hlavního směnečného dlužníka vždy jednu právnickou osobu – podnikatele. Obsahují doložku „bez protestu“.

K eskontu banka předkládá soupis směnek, který je podepsán pracovníky banky. Směnky uváděné na soupisu, které mají umístěný indosament na rubu směnky ve znění „Za nás na řad České národní banky“, musí dále obsahovat razítko a podpis oprávněných

zástupců banky. Indosament musí být bezpodmínečný, převádějící všechna práva ze směnky.

Podobná pravidla platí i pro reeskont směnek. Ten se opět řídí úředními sděleními ČNB. Komerční banky nakupují tuzemské směnky svých klientů obvykle se záměrem nabídnout je ČNB k odkupu. Pakliže ČNB po prověření směnky odkoupí, kredituje účet nabízející banky. Komerční banka je pak sedm dní před splatností směnek vyzvána k jejich vyzvednutí. ČNB indosuje směnky zpět na komerční banku a přenechává na ní inkaso směnek.

6.4 OSTATNÍ BANKOVNÍ PRODUKTY A SLUŽBY ZALOŽENÉ NA SMĚNKÁCH

Komerční banka jako jediná ze zkoumaných bank nabízí také kromě standardního rozsahu služeb souvisejících se směnečnými obchody také specifický produkt investičního bankovníctví, který je určen právníckým i fyzickým osobám a to především klientům, kteří chtějí krátkodobě půjčit finanční prostředky a také je odpovídajícím způsobem zhodnotit.

Účelem tohoto produktu je najít pro klienta, který si chce krátkodobě půjčit finanční prostředky protistranu na trhu, která je ochotna mu tyto prostředky půjčit. Banka při celé transakci sehrává pouze roli obstaravatele a vyhledává vhodné protistrany obchodu. Od emitenta i investora banka inkasuje smluvní provizi za obstarání obchodu. Podstatné ovšem je, že médiem celé této transakce je **finanční směnka vlastní**, která je vystavena Komerční bankou jménem emitenta (dlužníka) na řad investora (věřitele). Tato směnka je převoditelná a její splatnost může činit 1 den až 12 měsíců. Kreditní riziko emitenta nese investor. Komerční banka investorovi oznámí pouze obchodní jméno emitenta. Investor musí být klientem Komerční banky a emitent musí být buď finanční institucí, nebo klientem Komerční banky.

Za předpokladu, že směnka zůstává v úschově Komerční banky, banka také zajišťuje:

- vypořádání v den valuty obchodu;
- vypořádání v den indosace (jestliže investor směnku dále prodává);
- automatickou prezentaci směnky v den její splatnosti a následně její vypořádání.

Obchod je vždy uzavírán telefonicky s dealerem Klientských obchodů, přičemž investor i emitent obdrží ke kontrole konfirmaci uzavřeného obchodu obsahující parametry transakce.

V současné době Komerční banka nabízí tento produkt ve třech následujících modifikacích:

- **Program ČEZ** – emitentem v tomto programu je společnost ČEZ, a. s. Směnka je emitována v korunách a minimální objem jednoho obchodu činí 20 mil. Kč. Komerční banka má přístup na aukce, které společnost ČEZ vyhlašuje za účelem získání finančních prostředků vydáním vlastních finančních směnek. Banka může na aukci předložit klientovu objednávku. Vzhledem k nominálním hodnotám směnečných blanketů musí být výše klientovi objednávky násobkem 5 mil. Kč. Celá objednávka může zůstat neuspokojena nebo může být krácena (opět na násobky 5 mil. Kč) a to podle výsledku aukce.
- **Program STE** – emitentem v tomto programu je společnost STE, a. s. Směnka je emitována v korunách a minimální objem jednoho obchodu činí 1 mil. Kč. Komerční banka má opět přístup na aukce společnosti STE a může zde svým jménem předložit klientovu objednávku. Pokud Komerční banka tuto objednávku akceptuje, prodá směnku klientovi, a to za cenu, kterou klient v objednávce nabídl.
- **Program Různí emitenti** – v tomto programu může být směnka emitována v různých měnách (CZK, EUR, USD, SKK). Minimální objem jednoho obchodu činí 20 mil. Kč nebo ekvivalent této částky v jiné měně, v níž je směnka emitována.

Výhody finančních směnek vlastníků:

pro emitenta:

- automatické vypořádání v den valuty i v den splatnosti obchodu;
- přístup k peněžním prostředkům za předem známý úrok a s přesně stanovenou dobou splatnosti;
- sjednání obchodu po telefonu.

pro investora:

- automatické vypořádání směnky v den valuty i v den splatnosti obchodu, případně v den indosace (pokud investor směnku dále prodává);
- bezplatná automatická prezentace směnky v den splatnosti;
- zhodnocení volných finančních prostředků, které odpovídá ratingu emitenta na finančním trhu; úrok i doba splatnosti jsou předem známy;
- sjednání obchodu po telefonu.

Tento produkt je skvělým příkladem toho, jak je možné v obchodní praxi využít všech předností směnky. I když je zde směnka využita v trochu neobvyklé roli, přináší velké výhody jak pro emitenta (dlužníka), tak pro samotného investora (věřitele). Samotná směnka v tomto případě umožňuje svému emitentovi velmi rychlé získání potřebných finančních prostředků na požadovanou dobu a za požadovaných úrokových podmínek, a to tak efektivním způsobem, jaký by zřejmě nebyl schopen zajistit žádný jiný druh cenného papíru či kontraktu. V tomto případě jediný list papíru dokáže přinést emitentovi řádově desítky miliónů korun, aniž by emitent musel provádět např. emisi dluhopisů, či připravoval většinou složité a rozsáhlé úvěrové kontrakty. Vystavení směnky je v tomto případě velmi rychlé a efektivní a to nejen pro samotného emitenta, ale také pro investora. Tímto způsobem je de facto emitentovi poskytován klasický úvěr, ale bez jakékoliv úvěrové smlouvy bez jakéhokoliv příčinného majetkoprávního vztahu, proto je pro tento typ transakce směnka nejvhodnějším instrumentem.

Emitentovi je umožněno pružné řízení krátkodobých finančních zdrojů prostřednictvím emise směnek v rámci směnečného programu. Nespornou výhodou tohoto produktu je možnost získání finančních prostředků za fixní úrok a samozřejmě také za úhradu provize za obstarání celého obchodu, jejíž výše je ovšem emitentovi také dopředu známa a je tedy možné ji považovat, stejně jako úrok, za fixní. Neméně výhodná je také možnost zpětného odkupu finanční směnky emitentem (úhrada závazku před datem splatnosti směnky bez sankcí).

Naproti tomu také samotnému investorovi tento produkt přináší nesporné (dalo by se říci až nečekané) výhody. Nejenže investor může dočasně uložit své volné peněžní prostředky do relativně bezpečného aktiva, ale získá také odměnu ve formě fixního úroku, který je vyšší než úrok z depozitních produktů. Bezpečnost produktu je zajištěna emitentovým skvělým ratingem, který poskytuje investorovi potřebnou míru jistoty. Navíc snad největší výhodou tohoto produktu je likvidnost vložených finančních prostředků. Investor se může bez jakýchkoliv sankcí, v případě potřeby, rozhodnout pro odprodej (indosaci) směnky. Tato možnost je zajištěna obchodovatelností směnečné pohledávky prostřednictvím indosamentu.

6.5 DEPOZITNÍ SMĚNKY

Depozitní směnky jsou směnky vlastní, které jsou vystavovány přímo bankou. Banka se v nich zavazuje zaplatit určitou peněžní sumu v místě a čase uvedeném na směnce. Směnky jsou splatné v konkrétním časovém intervalu vyznačeném na směnce.

Samozřejmě se jedná o převoditelný cenný papír, který splňuje všechny zákonem stanovené formální a obsahové náležitosti na směnku kladené. Depozitní směnka je vystavována zpravidla se splatností 7 nebo 14 dní, případně 1, 3, 6 nebo 12 měsíců. Vzhledem k tomu, že se jedná o směnky s fixní splatností, není banka povinna proplatit směnku před uvedeným datem splatnosti. Směnka obsahuje také úrokovou doložku, která stanovuje pevnou úrokovou sazbu. Touto sazbou je směnka úročena ode dne vystavení do dne dospělosti směnky. V den splatnosti směnky je tedy jejímu majiteli vyplacena směnečná suma včetně směnečného úroku. Banky většinou udávají minimální částky, na které může být depozitní směnka vystavena. V případě Komerční banky tato minimální částka představuje 500.000,- Kč, 40.000,- EUR nebo 40.000,- USD. Jestliže objem prostředků přesahuje 1 mil. Kč, je možné u Komerční banky sjednat individuální úrokovou sazbu. Za hlavní výhody depozitních směnek lze pokládat vyšší zhodnocení, než na běžném účtu, převoditelnost (využití pro vyrovnání závazků vůči obchodním partnerům), možnost využití depozitní směnky pro jištění a v neposlední řadě také bezplatné vystavení i proplacení.

Dále Komerční banka opět jako jediná provádí proplácení a odkup směnek Fondu národního majetku České republiky, a to na základě „Smlouvy o udělení mandátu výplatního místa“ č. 3455/05/99 ze dne 14.9.1999 uzavřené s Fondem národního majetku České republiky. Tato služba je veřejnosti nabízena pouze prostřednictvím vybraných poboček. Vlastní směnky vystavené Fondem národního majetku jsou formou vypořádání České republiky s restitučními nároku, které nelze řešit klasickou cestou navrácení majetku původním vlastníkům.

Směnky vydané Fondem národního majetku může od jejich majitele (tj. remitenta nebo indosatáře) Komerční banka odkoupit. Pro odkup musí být splněny Obchodní podmínky Komerční banky. Banka provádí odkup bez postihu na žadatele, tedy pouze na riziko Fondu národního majetku. Z tohoto důvodu není prováděno vyhodnocení rizik jednotlivých směnečných účastníků. Směnečná částka může být v tuzemské měně vyplacena hotově na pokladně, nebo převedena na jakýkoliv tuzemský bankovní účet. Pokud je výplata prováděna v cizí měně, je možné tuto úhrada zaslat na jakýkoliv bankovní účet tuzemské či zahraniční banky.

Banka před vlastním proplacením směnky převezme od remitenta originál směnky, u něhož provede kontrolu ochranných prvků a také provede směnečnou cenzuru. Dále banka ověří totožnost předkladatele, zkontroluje shodu jména uvedeného na směnce se jménem remitenta v předkládaném průkazu totožnost (event. v plné moci, pokud směnku

překládá zmocněnec) a ověří oprávněno předkladatele dle výpisu z obchodního rejstříku, výpisu ze zahraničního obchodního rejstříku nebo obdobného registru (event. dle plné moci s úředně ověřenými podpisy obsahujícími identifikační údaje zmocnitele a zmocněné osoby). Pokud souhlasí všechny výše uvedené údaje, zajistí pracovník banky, aby předkladatel opatřil rub směnky následujícím textem (prokuraindosamentem): „Na Komerční banku, a.s. k inkasu“, a požádá předkladatele, aby učinil svůj vlastnoruční podpis u prokuraindosamentu před ním, запиše osobní údaje předkladatele a datum přijetí směnky. V případě, že rub směnky již obsahuje indosamenty, je prokuraindosament uveden za poslední indosament v řadě.

Po obstarání výplaty směnky doplní pověřený pracovník banky na rub směnky kvitanční doložku, která je umístěna pod již napsaný prokuraindosament. V kvitanční doložce jsou uvedeny následující údaje: „ZAPLACENO Komerční banka, a.s. + název pobočky“.

Graf č. 5

Zdroj: Česká národní banka – databáze časových řad ARAD
(hodnoty jsou uvedeny v mil. Kč)

Graf č. 5 ukazuje vývoj hodnoty depozitních směnek emitovaných českými obchodními bankami od ledna 1997 do března 2006. Z grafu vyplývá, že po poklesu

celkové hodnoty emitovaných směnek v roce 2001 došlo v následujících letech ke zvýšení hodnoty emitovaných směnek. Na konci rok 2005 a na počátku roku 2006 opět dochází k mírnému poklesu hodnoty emitovaných směnek. Tento pokles ovšem může být pouze krátkodobý.

Zatímco hodnota emitovaných ostatních směnek (Graf č. 6) v posledních pěti letech spíše kolísá a není možné jednoznačně říci, jestli má vyloženě klesající či stoupající charakter, ze statistických hodnot, které zachycují hodnotu emitovaných depozitních směnek, je možné usoudit na pozvolný nárůst celkové hodnoty těchto směnek v posledních pěti letech. V Tabulce č. 1 je uveden vývoj závazků plynoucích z depozitních směnek třech největších bankovních ústavů v České republice. Z tabulky je patrné, že u Komerční banky a České spořitelny dochází k neustálému vzestupu těchto závazků, přičemž Komerční banka jednoznačně vyšší svých zdrojů plynoucích z depozitních směnek převyšuje oba konkurenční bankovní domy.

Graf č. 6

Zdroj: Česká národní banka – databáze časových řad ARAD
(hodnoty jsou uvedeny v mil. Kč)

Tabulka č. 1

**Závazky z dluhových cenných
papírů**
(depozitní směnky)
(hodnoty v mil. Kč)

Rok	KB	ČS	ČSOB
2004	38717	8811	9466
2003	33698	7411	8523
2002	35326	4182	9684
2001	31708	5823	28107
2000	25385	-	-

6.6 VYUŽITÍ BIANCOSMĚNKY KE KRYTÍ AKTIVNÍCH OBCHODŮ

Banky používají biancosměnky ke krytí aktivních obchodů (zejména úvěrů a záruk) jako tzv. krycí (zajišťovací) směnky. Od dlužníka (vydavatele) je biancosměnka (popř. biancosměnky) přebírána k zajištění pohledávek identifikovaných ve smlouvě o poskytnutí zajištění. Základním důvodem pro používání krycí biancosměnky je možnost jejího využití při nesplnění závazků dlužníka, k jejichž zajištění banka biancosměnku převzala. Po vyplnění tato směnka slouží obvykle bance k vymáhání práv.

Při vystavování bianco směnky se zpravidla používá směnečný formulář, který již v předtisku obsahuje slovo „směnka“ a některé další zákonné náležitosti. Některé bankovní domy (např. Česká spořitelna) nepoužívají pouze běžné směnečné formuláře, ale právní oddělení banky může vypracovat také specifický vzor směnky, který vychází vstříc klientovým požadavkům. Kromě smluvní dokumentací (týkající se vlastního úvěru) jsou dále mezi bankou a vydavatelem (výstavcem) biancosměnky uzavřena písemná ujednání o:

- předání krycí biancosměnky bance;
- udělení směnečného vyplňovacího práva formou Ujednání o vydání smenek;
- podmínkách vrácení biancosměnky jejímu vydavateli.

Krycí biancosměnky mohou být vystaveny v jedné z těchto forem:

- **fixní biancosměnka** – banka přijímá biancosměnky na jí vydávaném tiskopise směnky vlastní. Biancosměnky musí být vystaveny jako převoditelné, sepsané pouze v českém jazyce, musí být bez škrtání a oprav, které by mohly po jejím doplnění vyvolat pochybnosti o platnosti směnky a nesmějí být poškozeny. Komerční banka např. vyžaduje,

aby biancosměnka při převzetí ještě obsahovala doložku ve znění: „Směnka ke smlouvě o poskytnutí zajištění č.....“.

- **vista biancosměnka** – tato směnka splňuje „klasické“ požadavky kladené na biancosměnku s tím rozdílem, že v údajích o splatnosti směnky je vždy uveden výraz „na viděnou“ nebo „při předložení“. Tato směnka může při převzetí obsahovat také doložku o prodloužení lhůty pro předložení k proplacení.

Jakékoliv nedostatky v podpisu výstavce, zejména uvedení chybné obchodní firmy (např. bez dodatku označujícího obchodní formu společnosti), podpis nebo podpisy osob, které nejsou k podepisování za výstavce k datu vystavení oprávněny či neuvedení sídla (místa podnikání) jsou pro banku důvodem k odmítnutí převzetí biancosměnky. Obvyklým způsobem ověření vlastnoručního podpisu je podepsání se oprávněnou osobu před pracovníkem banky zabezpečujícím uzavření aktivního obchodu. Na formulářích převzatých biancosměnek nesmí být vyplněny údaje o splatnosti, směnečné sumě (slovy ani čísly) a platebním místě (domicilační doložka).

Vrácení biancosměnky – předpokladem pro vrácení biancosměnky (biancosměnek) je zánik všech pohledávek banky vyplývajících ze smlouvy, případně rozhodnutí banky o zrušení (ukončení) zajištění formou krycí biancosměnky v průběhu trvání obchodu.

Další nakládání se směnkou – pokud dlužník nehradí řádně všechny závazky vyplývající ze smlouvy a jsou tak splněny podmínky pro vyplnění směnky, provede banka jako oprávněná osoba (na základě uděleného směnečného vyplňovacího práva) vyplnění směnky. Následně je dlužníkovi zaslána písemná výzva k zaplacení směnky, která je zasílána spolu s fotokopií doplněné biancosměnky formou doporučeného dopisu s dodejkou. Po uhrazení směnečné částky je dlužníkovi uhrazená směnka vydána.

Obecně jsou biancosměnky bankou vyžadovány zejména u jinak nezajištěných obchodů a obchodů zajištěných majetkem třetí osoby. Vydavatelem biancosměnky je vždy dlužník. Banky neakceptují jako vydavatele biancosměnky třetí osobu, která není nositelem závazků vyplývajících ze základního (úvěrového) vztahu mezi bankou a dlužníkem. Minimální počet přebíraných biancosměnek je v případě fixní biancosměnky jeden kus, v případě visticbiancosměnky tři kusy (jedna ke krytí jistiny, jedna ke krytí příslušenství a jedna ke krytí ostatních pohledávek – např. smluvních pokut).

S biancosměnkou se také můžeme v bankovní praxi setkat při poskytování bankovních záruk. V tomto případě dlužník předá bance podepsanou a řádně vyplněnou

směnku, která je po dobu schvalovacího procesu uložena v bankovním trezoru. Banka samozřejmě k poskytnutí avalu přistupuje jako k potenciálnímu úvěru a pro vždy posuzuje bonitu klienta, rizikovost obchodu a kvalitu zajištění obchodu. V současnosti se většinou jako zajištění používá zástava pohledávek, protože jsou daleko likvidnější než např. zástava nemovitostí, která se používala v minulosti. V případě, že banka vysloví svůj souhlas s poskytnutím záruky, provede avalizaci směnky a předá ji dodavateli. Aval směnky vlastní banka zpravidla umísťuje na lící stranu a to do míst, kde se většinou zapisuje akcept směnky. Aval je proveden formou doložky (např. „per aval Komerční bankou“), ke které jsou přidány dva podpisy oprávněných osob a razítko banky.

V současné době je však avalizace směnek bankami poskytována jen doplňkově, jelikož koncem devadesátých let minulého století banky začaly více poskytovat svým klientům klasické bankovní úvěry a z toho důvodu se již tolik nevyužívají úvěry dodavatelské.

7 PREDIKCE VÝVOJE SMĚNKY A JEJÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY

7.1 ELEKTRONICKÉ SMĚNKY JAKO BUDOUCNOST

Již v současné době dochází v celosvětovém měřítku k značnému rozšíření elektronického obchodu. Užitek mnoha forem obchodních mechanismů je čím dál tím více hodnocen snadností jejich využití v elektronickém prostředí, např. na Internetu. S nastávajícím rozvojem velkého množství elektronických obchodních či bankovních transakcí, při kterých zúčastněné strany vůbec nepřicházejí do fyzického kontaktu, se přímo nabízí otázka využití „elektronické směnký“.

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, směnka je velmi vhodným nástrojem, sloužícím k platbě či záruce za určité obchodní či finanční operace. V současné době patří směnečné právo nejen v České republice k těm nejkvalitnějším. Jde o právo, které si vyvinulo ze staletých zkušeností, spojených s využíváním tohoto oblíbeného platebního prostředku. Je ovšem také nutno zdůraznit, že směnečné právo je velmi rigidní. O rigidnosti tohoto práva svědčí i více jak padesátiletá platnost českého směnečného zákona, který po celou dobu své existence neprošel žádnými novelami, či podstatnými změnami. I jiné právní normy, ze kterých čerpají současné právní řády většiny vyspělých zemí, neprošly po desítky let podstatnými změnami.

K tomu, aby si směnký udržely své nesporné výhody i v jedenadvacátém století, bude zřejmě nezbytně nutné, aby byly uznány za platné i v elektronické podobě. V současné době by elektronická směnka nenaplnila zákonné požadavky na směnku kladené. Nebyla by tudíž uznatelná jako právoplatná směnka.

Jaké hlavní problémy současné směnečné právní úpravy by musely být v budoucnu překonány, aby bylo umožněno elektronické využití směnek? Je možno konstatovat, že případná akceptace elektronické směnký, která by byla zákonem umožněna, by vyžadovala značné zásahy nejen do současné právní úpravy, ale musela by se podstatným způsobem změnit definice směnký jako takové. Využití elektronické směnký by s sebou přineslo ovšem i ryze praktické problémy, které při současném pojetí směnký jsou prakticky neřešitelné.

Současná definice směnký je velmi rigidní a striktně vyžaduje listinou podobu směnký. Kromě listinné podoby je vyžadováno i splnění řady dalších formálních náležitostí směnký. Listinou se vždy rozumí písemný projev vůle, mající určitou formu, který musí být podepsán osobou, jež jej zakládá. Již tato základní definice přináší mnoho

otázek a nejasností ve vztahu k elektronickému využití směnek. Zajisté by nebyl problém dodržet formální náležitosti elektronické směnky. V žádném případě, není problém pojmout do textu slovo směnka, bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou peněžitou sumu, údaj o splatnosti, samotnou směnečnou sumu atd. Pokud by byl uznán elektronický text za písemný projev vůle, pak by ani v naplnění podmínky písemného závazku nebyl problém.

Větší problémy ovšem nastávají při naplnění požadavku na listinovou podobu směnky a také podpis zavazující se osoby. Při řešení těchto dvou požadavků bychom se už neobešli bez větší podpory moderních, v současné době však již bez větších problémů dostupných technologií. Zajisté je možné podotknout, že při využití elektronické směnky v současné době a v reálném životě by vznikalo riziko jejího snadného zneužití. Pokud např. japonský obchodník bude uzavírat elektronický obchod se svým protějškem, který bude sídlit ve Velké Británii, je naprostou samozřejmostí, ba technicky nepřekonatelnou nutností, že veškerá datová komunikace, probíhající mezi těmito dvěma obchodníky bude přenášena přes několik „cizích“ počítačů. Na jakémkoliv počítači, přes který bude datová zpráva přenášena, tak může dojít k jejímu pozměnění či zkopírování. I tento problém je ovšem již dnes možné technicky vyřešit. Datový přenos může být kryptován a být tak dostatečně zabezpečen před možným zneužitím. Pokud tedy umíme zabezpečit uchování původního závazku v nezměněné podobě, proč i nadále trvat na listinné podobě směnky? Vždyť již dnešní výklad práva umožňuje zřízení platného závazku i na jiném substrátu, než je papír, který je schopen jej přijmout a po dobu trvání skripturního závazkového vztahu jej uchovat.

A jakým způsobem zabezpečit, podpis elektronické směnky? Opět již existují různé způsoby ověření „elektronické identity“. Dnes jsou již naprosto běžně a bezproblémově, ať již bankovními domy či institucemi veřejné správy, využívány osobní elektronické podpisy. Tyto elektronické podpisy, pokud jsou vydány důvěryhodnou autoritou, zaručují stoprocentní identifikaci příslušné osoby. Jsou také schopny zabezpečit, že tou kterou osobou elektronicky podepsaný dokument nebyl následně neoprávněně měněn. Tímto způsobem by tedy bylo možno zabezpečit podepsání směnečného závazku a také ochránit elektronický text před neoprávněnou editací.

Mezi problémy, které je možno při stávajícím pojetí směnky jen těžko technicky vyřešit patří např. rozlišení rubu a líce listiny. Jakým způsobem rozlišit u elektronické směnky její rub a líc? Při dlouholetém používání směnky se vyvinuly určité zvyklosti, jež udávají, kam jsou jednotlivé náležitosti a zápisy na směnku umístovány. Dodržování takových zásad usnadňuje práci, neboť určité zápisy hledáme či nacházíme vždy na

stejném místě. Při letném pohledu na směnku poznáme, o jakou směnku se jedná, jak je dlužník zavázán, jaké má směnka zajištění i jaké jsou základní právní vztahy osob na směnce uvedených nebo na ní podepsaných. Zákon sice přímo nepředepisuje, kam se mají jednotlivé zápisy na směnce umisťovat, ale již s pouhými podpisy osob na určité straně směnky spojuje právní následky. Pouhý podpis na líci směnky je považován za aval této směnky. Logicky přizpůsobení současné právní úpravy elektronickým směnkám by si v tomto případě vyžádalo větší zásah do samotné podstaty směnky.

Pokud již v současné době mohou být činěny právoplatné právní úkony za pomoci elektronického podpisu, bylo by jistě možné využití této existující technologie i v případě směnky. Ale jak je z předchozího textu zřejmé, tento krok směrem vpřed nebude možný jak bez úpravy stávajícího směnečného práva, tak i bez změny definice a chápání směnky jako takové. Zda dojde k využití moderních technologií, či zda dále budeme trvat na tradičním pojetí směnky, které se prakticky nezměnilo po celá staletí, na tuto otázku nám odpoví pouze budoucí vývoj.

7.2 PREDIKCE VÝVOJE PRÁVNÍ ÚPRAVY SMĚNEČNÉ

V současné době je jen těžko odhadnutelný další vývoj v oblasti směnečné právní úpravy. O budoucím vývoji této oblasti je možné se pouze dohadovat. Přesto již dnes nám aktivity některých nadnárodních organizací alespoň naznačují směr, kterým se zřejmě budoucí vývoj bude ubírat.

Snahy Komise Organizace Spojených národů pro mezinárodní právo obchodní (UNCITRAL) o harmonizaci ženevského a anglo-amerického práva z osmdesátých let dvacátého století se neseťkaly s předpokládaným ohlasem. Může se tedy zdát, že difference mezi těmito dvěma systémy jsou natolik velké, že se již nepodaří oba systémy sladit. I přes tyto nezdary je ovšem možné, že i nadále budou pokračovat snahy o celosvětové sjednocení směnečných pravidel.

Pokud se nadnárodní legislativa nebude snažit o harmonizaci stávajícího směnečných právních úprav, zřejmě zcela neodvratně se bude muset přizpůsobit již zmíněnému elektronickému obchodu. Právě v oblasti elektronického obchodu již byly přijaty některé právní úpravy, které řeší problémy elektronických dokumentů, elektronických podpisů atd. Komise Organizace spojených národů pro mezinárodní právo obchodní (UNCITRAL) vytvořila již v roce 1996 Model Law on Electronic Commerce. Toto modelové právo slouží k zabezpečení jistoty v oblasti elektronického obchodu.

Představuje sadu pravidel, která poskytují model pro reformu v oblasti elektronického obchodu. Jednotlivé legislativy mohou přijmout tato pravidla za svá a přizpůsobit se tak probíhajícímu technologickému rozvoji. Modelové právo může být přijato k překonání nedokonalostí současných právních systémů a nejen k zabezpečení růstu jistoty ve vztahu k uplatnitelnosti elektronických směnek.

8 ZÁVĚR

Úkolem této diplomové práce bylo popsání existujících směnečných úprav s návazností na jejich historický vývoj a především praktické dopady při využití směnky jako platebního prostředku. Tyto úpravy byly zkoumány z národního i mezinárodního hlediska a byly popsány v kontextu s ekonomickými, jazykovými a právními odlišnostmi jednotlivých úprav.

Diplomová práce se zabývá komparací ženevského (potažmo českého), anglo-amerického a mezinárodního práva směnečného, která představuje stěžejní část diplomové práce. Jednotlivé normy, které jsou charakteristické pro výše uvedené systémy, byly porovnávány nejen z hlediska obsahu, ale i z hlediska jejich struktury a terminologie. Nejmarkantnější rozdíly je samozřejmě možné vysledovat mezi anglo-americkou a ženevskou právní úpravou. Anglo-americká úprava není tak formální, jako úprava ženevská. Ženevské právo taxativně vyjmenovává náležitosti směnky a s jejich absencí (kromě uvedených výjimek) spojuje neplatnost směnky. Naproti tomu anglo-americká úprava směnku charakterizuje pouze jako bezpodmínečný písemný příkaz, adresovaný jednou osobou osobě druhé, podepsaný osobou příkaz dávající. Samozřejmě uvádí i některá ustanovení, při jejichž naplnění dochází k neplatnosti směnky. O menší formálnosti této právní úpravy svědčí i možnost vystavení směnky na doručitele (takto vystavená směnka by se dle ženevského práva stala nezhojitelně neplatnou), či možnost stanovení skadence směnky v návaznosti na určitou událost, u níž je jistota, že nastane (tato událost), nicméně čas, kdy podmiňující událost nastane, je nejistý. Pro tuto definici skadence směnky je využíván pojem „determinable future time“. Nicméně není připuštěna možnost, že by skadence směnky byla vázána na nějakou nahodilou událost. Rozdílná je i doba platnosti směnky. Dle ženevské dohody je omezena na dobu 3 let od data splatnosti, zatímco v oblasti anglo-americké právní úpravy je tato lhůta stanovena na dobu 6 let.

Komparace byla zaměřena především na rozdíly v základních definicích směnky a upozorňuje na nejmarkantnější rozdíly mezi jednotlivými úpravami. V žádném případě se nejedná o detailní právní komparaci, která by musela být provedena právními teoretiky specializujícími se na tuto oblast práva. Z hlediska národního, je možné vyzorovat odlišnosti, které se spíše týkají zvyklostí s nakládáním směnky v jednotlivých státech. Větší rozdíly je dále možné vyzorovat ve lhůtách týkajících se uplatnění protestu směnky či lhůtách týkajících se vymáhání práv a škod založených na tomto platebním instrumentu. Při využívání směnky v mezinárodním obchodě je také nezbytně nutné dbát

na odlišnosti, vyplývající z rozdílných předpisů na ochranu spotřebitele, měnových předpisů a postupů týkajících se uplatňování škod vzniklých při směnečných operacích.

Dále byly analyzovány postupy účtování dle českých, amerických a mezinárodních účetních standardů a tyto postupy účtování byly také znázorněny a porovnány na praktických příkladech. Souhrnně je možné říci, že mezi jednotlivými postupy účtování neexistuje zásadní rozdíl. Všechny tři typy účetních úprav směnku považují za cenný papír, který je dle lhůty splatnosti považován za dlouhodobý či krátkodobý cenný papír. V případě, že je směnka úročena, je ve všech účetních systémech úrok považován za výnos, který časově souvisí s účetním období, ve kterém byl tento výnos realizován (je tedy zohledněno časové rozlišení úroku). Také k ocenění směnky všechny systémy přistupují stejným způsobem, tzn. že směnka je oceňována pořizovací cenou, která zahrnuje cenu pořízení (v tomto případě nominální hodnotu směnku) včetně ostatních nákladů, které s pořízením cenného papíru souvisejí.

Co se týče využití směnky v bankovním sektoru, je nutné přihlídnout k jednotlivým druhům směnek, a to především z toho důvodu, že vývoj směnek probíhal u každého druhu jiným způsobem. Je naprosto evidentní, že obchodních směnek v rámci bankovního sektoru ubývá, což je nepochybně odrazem podobné tendence v podnikatelské sféře. Banky dále nabízejí svým klientům standardní rozsah služeb, které podnikatelským subjektům umožňují využívat i nadále velmi efektivním způsobem. K útlumu dochází ze strany bank především v poskytování eskontních úvěrů. Tento produkt zřejmě bude v budoucnu čím dál tím více nahrazován modernějšími službami jako je například factoring či forfaiting. Na druhé straně je ovšem nutné říci, že v protikladu k útlumu využití obchodních směnek se stále velké oblibě těší finanční směnky, které jsou velmi efektivně využívány např. pro operativní krátkodobé financování velkých podnikatelských subjektů. Stejně oblíbené zůstávají také depozitní směnky, které stále představují poměrně nezanedbatelný zdroj finančních prostředků pro obchodní banky.

Pro banky i jiné finanční společnosti (ale i pro ostatní podnikatelské subjekty) směnka zůstává velmi vhodným zajišťovacím nástrojem. Vzhledem k tomu, že směnka není vázána na příčinný majetkoprávní vztah a tím pádem je nezávislá na majetkoprávním vztahu, ze kterého vznikla, je ideálním nástrojem pro zajištění kreditních operací a to také především díky tomu, že může být vystavena jako nevyplněná a následně může být dle potřeby uplatněna při vymáhání původního neuhrazeného závazku.

Neméně podstatnou součástí diplomové práce je i predikce vývoje směnky a její právní úpravy. V této části je analyzována možnost využití elektronické směnky, která je

v současné době stále aktuálnější, vzhledem k rozvíjejícímu se elektronickému obchodování. Predikce právní úpravy se zabývá nejen možnostmi další harmonizace rozdílných právních úprav směnečných, ale i možnostmi využití modelového práva, které bylo vytvořeno jako podklad pro reformu v oblasti elektronického obchodu.

Závěrem je možné říci, že v současné době jsou jak v České republice, tak v zemích Evropské unie vytvořeny vhodné podmínky pro další využití směnky nejen jako platebního prostředku. Podnikatelé by se neměli bát využívat tento instrument, jelikož jim poskytuje nesporné výhody, především rychlé vystavení bez vazby na původní transakci a také jistotu rychlého a efektivního vymožení případné škody či pohledávky, vyplývající z tohoto instrumentu. V případě, že podnikatelé využijí služeb bank a především jejich korespondentů, nemusejí se obávat ani využití směnky v mezinárodním obchodu.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] DĚDIČ, J. Cenné papíry. Prospektrum, Praha 1994. ISBN 80-85431-98-X.
- [2] HORNGREN, Ch.T. Accounting. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs 1996. ISBN 0-13-312190-9.
- [3] JAHN, U. Bills of Exchange. ICC PUBLISHING S.A., Paris 1999. ISBN 92-842-1250-2.
- [4] KOPÁČ, L. Směnky a směnečné právo. Prospektrum, Praha 1992. ISBN 80-85431-43-2.
- [5] KOVAŘÍK, Z. Směnka a šek v České republice. C. H. BECK, Praha 2001. ISBN 80-7179-588-7.
- [6] KOVAŘÍK, Z. Směnka jako zajištění. C. H. BECK, Praha 2002. ISBN 80-7179-785-5.
- [7] MARČANOVÁ, J. Kapitoly ze směnečného a šekového práva. VŠE, Praha 1996. ISBN 80-7079-894-7.
- [8] PÍŠEK, Z. Směnky a šeky. PP Agency, Praha 1995.
- [9] SVOBODOVÁ, V. Směnka: průvodce po slastech a strastech uživatele směnky. ECON, Brno 1994. ISBN 80-901627-1-1.
- [10] ŠENKÝŘOVÁ, B. Bankovníctví I. Grada, Praha 1999. ISBN 80-7169-859-8.
- [11] WILLIAMS, J.R. Miller GAAP guide 1997. Harcourt Brace & Company, New York 1997. ISBN 0-03-018429-0.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY

Bills of Exchange Act z roku 1882 (Chalmersův zákon)

Bills of Exchange Act R. S. 1985

Convention on International Bills of Exchange and International Promissory Notes (UNCITRAL)

Convention providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes (Ženeva, 1930)

International Financial Reporting Standards

Law of the Peoples Republic of China on negotiable instruments

Model Law on Electronic Commerce (UNCITRAL)

Uniform Commercial Code

Verbrauchercreditgesetz (VerbrKrG)

Wechselgesetz

Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb., ve znění zákona č. 29/2000 Sb.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

URL: http://www.bundesbank.de/statistik/statistik_zeitreihen.php

URL: <http://www.cnb.cz/docs/ARADY/HTML/index.htm>

URL: <http://www.csob.cz/ps/produkt.asp?prmKod=PS1.6&pdKod=KPS138#>

URL: <http://www.ebanka.cz/Ceniky/FO-Cenik-Zaklad-Plus-zdarma.htm>

URL: <http://www.eda.admin.ch/eda/g/home.html>

URL: <http://www.gesetze.2me.net/>

URL: <http://laws.justice.gc.ca/>

URL: <http://www.jus.uio.no/lm/>

URL: http://www.kb.cz/cs/inf/price_list_2.shtml

URL: <http://www.law.cornell.edu/ucc/1/>

URL: <http://www.rechtslexikon-online.de/Wechsel.html>

URL: http://www1.zivnobanka.cz/cs/sazebnik/podniky/08_smenky.html

OSTATNÍ ZDROJE

Výroční zpráva České spořitelny za rok 2001

Výroční zpráva České spořitelny za rok 2002

Výroční zpráva České spořitelny za rok 2003

Výroční zpráva České spořitelny za rok 2004

Výroční zpráva Československé obchodní banky za rok 2002

Výroční zpráva Československé obchodní banky za rok 2003

Výroční zpráva Československé obchodní banky za rok 2004

Výroční zpráva Komerční banky za rok 2001

Výroční zpráva Komerční banky za rok 2002

Výroční zpráva Komerční banky za rok 2003

Výroční zpráva Komerční banky za rok 2004

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Přehled států, které podepsaly, či ratifikovaly Úmluvu o JZS

Příloha č. 2 – Přehled bankovních poplatků

Příloha č. 3 – Vzorový formulář čínské směňky

Příloha č. 4 – Vzorový formulář francouzské směňky

Příloha č. 5 – Vzorový formulář italské směňky

Příloha č. 6 – Vzorový formulář izraelské směňky

Příloha č. 7 – Vzorový formulář japonské směňky

Příloha č. 8 – Vzorový formulář německé směňky

Příloha č. 9 – Vzorový formulář ruské směňky cizí

Příloha č. 10 – Vzorový formulář španělské směňky

Příloha č. 11 – Vzorový formulář thajské směňky

Příloha č. 12 – Vzorová rozvaha dle US GAAP